Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
…ЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной … гараһан | № 64 (17787) | 1988 оной мартын 17, четверг | Сэн 3 мүн.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй

УКАЗ

БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЫЕ ЗАРЛАХА ТУХАЙ

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум иигэжэ тогтообо:

Буряадай Автономито Совет Социалис Республикын арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй наймадахи сессиие 1988 оной апрелиин 9-дэ Улаан-Үдэ хотодо зарлаха.

Буряадай АССР-эй арбан нэгэдэхи зарлалай Верховно Соведэй наймадахи сессиин үзэмжэдэ иимэ асуудалнууд табигдаха юм гэжэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум мэдээсэнэ:

1. Гэр байрын ба социально-соёлой барилгын түсэбүүдые, КПСС-эй XXVII съезд дээрэ тодорхойлогдоһон 2000 он болотор бүлэ бүхэниие тусхай квартираар гү, али хубиин гэрээр хангаха программые бэелүүлхэ талаар арадай депутадуудай Соведүүдэй, Буряадай АССР-эй ажахын зургаануудай хүдэлмэри тухай.

2. Буряадай АССР-эй арадай ажахые хүтэлбэрилгын зургаануудай ажал ябуулгые наринжуулан һайжаруулха тухай.

3. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха тухай.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. ШОМОЕВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь А. БЕРЕЩИНОВ.

Улаан-Үдэ, Соведүүдэй байшан.
1988 оной мартын 15.

СОВЕТ-ЮГОСЛАВ ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД

…(ТАСС). М. С. … Югославиин хүтэл… хөөрэлдөөнүү… Федера… соо эхилбэ. … Президиумэй, … Президиумэй … Прези… Л. Мойсов … Генеральна … амар…

…түлөө М. С. Горбачев баяр баясхалан хүргэбэ.

Хоёр ороной хоорондохи харилсаанай мүнөөнэй шатые Генеральна секретарь үндэрөөр сэгнээ. Албанай хэрэгээр ерээд байха үедэ гар табигдаха ёһотой документнүүд совет-югослав харилсаае гүнзэгырүүлхын тула бата үндэһэ һуури табиха, эдэ бүгэдын уласхоорондын ехэ удха шанартай байһаниинь арсалгагүй гэжэ этигэн найдажа байһанаа тэрэ мэдүүлбэ. СФРЮ-гэй хүтэлбэрилэгшэдэй хүсэжэ байһанай үндэһөөр Югославитай харилсаа холбоогоо улам хүгжөөхөөр бэлэнбди гэжэ М. С. Горбачев тэмдэглээ.

Мэдээжэ гол ёһонуудта үндэһэлдэг Советскэ Союзтай харилсаануудта Югославиин хүтэлбэрилэгшэд мүн лэ тиимээр хандахые хүсэнэ гэжэ Л. Мойсов мэдүүлбэ.

Хэншье өөһэдынгөө һанал бодолые хэн нэгэндэ баадхаха ёһогүй гэжэ М. С. Горбачев эдии тэгшэ, нэгэ нэгээ хүндэлхэ тухай һанал бодолые хүгжөөн хэлээ. Нэгэ нэгэнэйнгээ дүй дүршэлые шэнжэлэебди гэжэ тэрэ хэлэбэ. Манай багшанарһаа — марксизм-ленинизмын классигуудһаа ниитэ нэгэн баялиг үг залгамжалан абаһан байгаабди: научна социализм. Гэбэшье оронойнгоо онсо илгаануудые хараада абажа, уласхоорондын байдалые, арадуудайнгаа урда абаһан уялгануудаа хараада абажа, парти бүхэн эдэ гол ёһонуудые бэелүүлдэг гээшэ.

Бидэнэй өөһэдынгөө ашата туһада хубилган шэнэдхэлгые бэелүүлжэ байһамнай эли гэжэ М. С. Горбачев хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ. Тэрэ манай эрхэ байдалһаа, орон доторой ба гадаадын эрхэ байдалһаа урган гаранхай. Бүхы оронуудта тэрээндэ һонирхолтойгоор хандажа байһыень харабашье, ойлгобошье, тэрэнэй онол аргануудые хэндэшье баадхана, дурадханагүйбди. Хубилган шэнэдхэлгын үедэ үнгэрһэн саг тухай дурсан һананабди. Эдэ бүгэдэнһөө һургаал абахын тула, хангалтагүй муу юумэнэй хэзээдэшье дабтагдахагүйн тула энээниие бэелүүлнэбди. Эдэ бүгэдын хэнһээ дулдыдаһые, энэ талаар хэнэй гэмтэй байһые мэдэнэбди. Совет-югослав харилсаае гуримшуулан һайжаруулхын тула Н. С. Хрущев болон И. Броз Тито тон ехэ юумэ хэһэн байгаа. Шухала юумэниинь гэхэдэ, зохёон абтаһан гол ёһонуудаар гансал манай харилсаае гуримшуулан һайжаруулхаһаа гадна, үшөө саашаа дабшаһан байгаабди.

Манай парти болон общество дотор халуун шанга хөөрэлдөөнүүд боложо байна гэжэ Генеральна секретарь хэлэбэ. Энэ хадаа һайн юумэн гээшэ гэжэ бидэ тоолонобди. Бүхэсоюзна партийна XIX конференци болохо юм. КПСС-эй XXVII съездһээ хойшо бэелүүлэгдэһэн хүдэлмэриин дүнгүүдые тэрэ согсолхо байна. Гол юумэниинь гэхэдэ, тэрэ демократиие хүгжөөлгын асуудалнуудые хаража үзэхэ. Манай политическэ байгуулалтые шэнэдхэн хубилгалгын гол шэглэлнүүдые хараалха байһан тухай хөөрэлдөөн болоно. Энэ ушар партиин үүргые, тэрэнэй хүдэлмэриин онол аргануудые шэнээр хаража үзэхэ ёһотой.

Хөөрэлдөөнүүдэй үедэ уласхоорондын үргэн олон асуудалнуудаар һанамжануудаа дэлгэрэнгыгээр хэлсэбэ.

Ядерна зэбсэгһээ түби зайлхэйе сүлөөлхын түлөө СФРЮ эрид шангаар тэмсэнэ гэжэ Л. Мойсов мэдүүлээ. Балканай гүрэнүүдэй гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй уулзалга тухай, Балканда эб найрамдалай ба харилсаа холбооной зоно байгуулха тухай тэрэ мэдээсээ. Югослави нютагай асуудалнуудые амгалан ёһоор шиидхэхын түлөө тэмсэдэг, Афганистан тушаа М. С. Горбачевой мэдүүлгые шууд сэхээр дэмжэдэг, Дүтын Зүүн зүг тушаа эбэй конференци зарлахые оролдодог юм.

Бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй оронуудай хүдэлөөн шэнэ шатада гаража байна гэжэ М. С. Горбачев энэ хүдэлөөндэ хабаатай асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэдээ тэмдэглээ. Югослави хадаа иимэ хүдэлөөнэй үүсхэлшэдэй нэгэниинь мүн. Харареэдэ болоһон уулзалгын дүнгүүд энээниие элирхэйлэн гэршэлнэ. Олохон асуудалнуудаар, илангаяа хүгжэлтын ашата туһада буу зэбсэгүүдые хураалгын асуудалнуудаар конференци залан сэхэ хараа бодол баримталһан байгаа. Уласхоорондын харилсаае хубилган шэнэдхэлгэдэ бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй хүдэлөөнэй үүргэ тон ехэ юм.

Буу зэбсэгүүдые хураалгын хэрэгэй зогсоогдошогүйнь тула бидэ бүхы оюмэ хэхэбди гэжэ М. С. Горбачев хэлэбэ. Уласхоорондын бүхы хуралдаанууд, конгрессүүд дээрэ ядерна ба юрын буу зэбсэгүүдые усадхахын түлөө, химическэ зэбсэг үгы хэхын түлөө тэмсэхэбди. Баруунай оронуудай зарим тушаалтадай эдэ асуудалнуудые шиидхэлгэһээ хулжахые оролдодог, һэльбэн шэнэдхэлгэ, буу зэбсэгүүдые нэмэжэ бүтээн гаргалга, үгы хэһэн зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй орондо шэнэ буу зэбсэг гаргалга тухай хөөрэлдөөнүүдээр тэдэниие һэлгэхые оролдодог байһаниинь халагламаар.

Мүнөөнэй уласхоорондын байдал ондоогоор бодомжолхо эрилтэ табина. Советскэ Союз болон Югослави мүнөө үеын дэлхэй дээрэхи байдалые адляар сэгнэнэ гэжэ тэмдэглэлтэй. Уласхоорондын оршон байдалда тэдэнэй политика тудалдана гэхэ гү, али адлирхуу байна.

СССР-эй болон СФРЮ-гэй хоорондохи экономическа харилсаанай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Харилсаанай шэнэ түхэл шэнжэнүүдтэ, тусхай шэглэлдэ, хамжаанда орохо, хамтын предприятинуудые байгуулха шухала гэжэ тэмдэглэгдээ.

СССР-тэ боложо байһан хубилган шэнэдхэлгэ энэ замда шэнэ арга боломжонуудые нээнэ гэжэ М. С. Горбачев хэлэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай секретарь В. А. Медведев, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо И. С. Силаев, СКЮ-гэй ЦК-гай Президиумэй Түрүүлэгшэ Б. Крунич, СФРЮ-гэй Союзна Гүйсэдхэхэ Вечиин Түрүүлэгшэ Б. Микулич, Союзна Гүйсэдхэхэ Вечиин Түрүүлэгшын орлогшо Я. Земляриич, гадаадын хэрэгүүдэй талаар союзна секретарь Б. Лончар болон бусад тусхай тушаалтад хөөрэлдөөнүүдтэ хабаадалсаа.

* * *

Хөөрэлдөөнүүдэй эхилхын урда тээ М. С. Горбачев журналистнуудай асуудалнуудта харюусаба.

СССР-эй АН-ай ЖЭЛ БҮРИ ҮНГЭРГЭГДЭДЭГ ХАМТЫН СУГЛААН

Бүхы шэглэлнүүдээр гол эрдэм ухаанай ашаг үрые эрид дээшэлүүлбэл, орон дотор бэелүүлэгдэжэ байгаа хубилган шэнэдхэлгын амжалта нилээд хангагдаха байна. СССР-эй Наукануудай академиин хамтын суглаанай жэл бүри үнгэргэгдэдэг сесси мартын 15-да Москвада нээгдээ.

КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1988 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, Наукануудай академиин бэелүүлхэ зорилгонууд тухай элидхэл академиин президент Г. И. Марчук хэһэн байна.

Хубилган шэнэдхэлгын мүнөөнэй шатада хүдэлмэришэнһөө ба колхозниһоо эхилээд предприятиин хүтэлбэрилэгшэ, эрдэмтэ, соёлой, арадай гэгээрэлэй ба дээдэ һургуулиин хүдэлмэрилэгшэ хүрэтэр бүхы шатын кадрнуудые бэлдэхэ ба шэнэ бэлэдхэл олгохо шэнэ онол арганууд ба түхэл янзанууд хэрэгтэй болоно, гэжэ президент хэлэбэ.

Ниитын ажабайдалда демократи хүгжөөхын, экономическа реформо эрид шууд бэелүүлхын тула тодорхой хэрэг ябуулганууд хэрэгтэй. Бүри мүнөө, Бүхэсоюзна партийна XIX конференциин урда тээ манай ороной саашанхи хүгжэлтэдэ эрдэм ухаанай дүүргэхэ үүргэ тухай, экономическа болон социальна асуудалнуудые шиидхэлгэдэ, бүхы хубилалтануудта эдэбхитэйгээр хабаададаг, шэнээр бодомжолдог, ойлгодог хүниие бүрилдүүлэн хүмүүжүүлгэ тухай олон солон тэмдэглэбэ.

Энээнтэй дашарамдуулан, Наукануудай академиин институдуудта социализмын теориин ба хубилган шэнэдхэлгын талаар шэнжэлгэнүүдые эдэбхитэйгээр үнгэргэхэ шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ зааба. Экономикодо, обществын политическэ, социальна ба оюун ухаанай оршондо хубилган шэнэдхэлгын зорилгонууд табигдахадаа, теоридо, үзэл сурталай талаар үндэһэ баримтануудта заабол түшэглэхэ зэргэтэй ха юм.

Элдэб һалбаринуудаар эрдэм ухаанай хүгжэлтын үнгэрһэн жэлэй гол дүнгүүд тухай шэнжэлэлгэнүүдые академиин вице-президентнүүд ба СССР-эй Наукануудай академиин президиумэй секцинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд хээ.

Наукануудай академиин хамтын суглаанай жэл бүри үнгэргэгдэдэг сесси хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр.

(ТАСС).

Партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан

ҮЙЛЭДБЭРИЛГЫН ХҮСЭНҮҮДЫЕ ҮРГЭН ДЭЛИСЭТЭЙГЭЭР ХҮГЖӨӨХЭ

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. БУЛДАЕВАЙ элидхэлһээ

…рэтэрхи үедэ Алас-Дурнын экономическа районой … АССР-эй болон Шатын областиин үйлэдбэрилгын комплексые гуримаар хүгжөөхэ тухай» КПСС-… СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй 1987 оной ав… 958-дахи тогтоолые, мүн тус асуудалаар РСФСР-… Соведэй тогтоолые дүүргэхэ талаар партийн болон ажахын органуудай бэелүүлхэ зорилго… асуудал партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан… табигдажа, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. БУЛДАЕВ элидхэл хээ гэжэ дуулгаһан… Мүнөө уншагшадай анхаралда энэ элидхэл хураан… …харгадана.

…тон ехээр һанаагаа зобожо байһанай һүндэ тэмдэг болоно гээд республикымнай коммунистнууд болон бүхы ажалшад ойлгоһон байна. Алас-Дурнын болон Байгалай зүүн бэеын үргэн ехэ районуудта үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй хүгжэлтэ шэнэ үндэртэ гаража, ажалшадай материальна болон соёлой һуудал байдал саашадаа улам һайжарха байна.

Тус районуудта үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй хүгжэлтэ гээгдэлдэ ороһон байгаа. Энээниие манай республикын жэшээ дээрэ тон тодоор харуулмаар байна. Жэшээлхэдэ, юһэдэхи табан жэл соо промышленна үйлэдбэриин хэм хэмжээнэй ургалта 48 процент байһан һаа, арбадахи табан жэл соо 19, арбан нэгэдэхи табан жэлдэ 12 процент болотороо доошоо. 1971—1985 онуудта гол фондынуудай 2,7 дахин ехэ болоо һаань, фондын эрьесэ 28 процентээр бага болоһон байха юм.

Хүдөө ажахыдашье горитой дутуу дунданууд үзэгдөө. Һүүлэй жэлнүүдтэ өөһэдынгөө үйлэдбэрилһэн мяха хэрэглэлгэ 10, һү—21, үндэгэн—23 процентээр дээшэлээшье һаа, энэ хүндэ хүртэсөөрөө РСФСР-эй дунда зэргын хэмжээнһээ бага байна. Өнсолходо, мяхан болон мяханай продуктнууд 7, һүн болон һүнэй продуктнууд 34, хартаабха—14, овощ болон бахчева ургамалнууд 29, үлир жэмэс 38 килограммаар, үндэгэн 46-гаар бага байна.

Алас-Дурнын болон Байгалай зүүн бэеын районууд соо манай республикын гээгдэлдэ орожо ябаһаниинь социальна ажаһуудалай талаар хүгжэлтын тоо баримтанууд тон тодоор гэршэлнэ. РСФСР-эй 73 автономно республиканууд, хизаарнууд болон областьнуудай дунда гэр байраар хангагдасаараа 70-дахи, һургуулида ороодүй хүүгэдэй эмхи зургаануудай талаар 51-дэхи, больницануудаар болон поликлиникэнүүдээр хангагдасаараа 43-дахи, бултанай хэрэглэдэг транспортоор хангагдасаараа 71-дэхи, хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэ хангалгын хэм хэмжээгээр 68-дахи, хото газарта ажаһуудаг мянган бүлэ дээрэ абажа харахада, телефоноор хангагдасаараа 72-дохи һуури манай республика эзэлдэг байна гээшэ.

Энэ мүнөө хараалагдаад байһан удаан болзоройн программын ёһоор үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хурдан түргэнөөр хүгжөөһэнэй ашаар Буряадай АССР-эй газар дээрэ урданайхиһаа нарин һайн байгуулалтатай экономикатой, гүйсэд хүгжэнги социальна һалбаритай арадай ажахын областной комплекс бии болгогдохо хараатай юм. Тиихэдээ эрдэм-техникын дэбжэлтын түйлалтануудые нэбтэрүүлһэнэй, бии болгогдоһон үйлэдбэриин болон эрдэмэй-техническэ нөөсэнүүдые хэрэглэлгые һайжаруулһанай үндэһэн дээрэ арадай ажахын бүхы һалбаринууд хүгжөөгдэжэ, тус зорилго бэелүүлэгдэхэ хараатай.

Социальна асуудалнуудые шиидхэлгэдэ түрүүшын ээлжээнэй анхарал хандуулагдаха юм. Бүлэ бүхэниие 2000 он болотор квартираар гү, али өөрынь гэрээр хангаха зорилго бэелүүлхын тулада гэр байра барилга улам түргэдхэгдэхэ хараатай. Тиигэжэ гурбан табан жэл соо 11,8 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байра баригдажа, республикын гэр байрын жаса хоёр дахин дээшэлүүлэгдэхэ болоно. Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгэ 3, түлэгдэмэл хангалгын хэм хэмжээ 3,3 дахин дээшэлүүлэгдэхээр хараалагдана гээшэ.

1985 онтой жэшэхэдэ, 2000 он болотор промышленна продукци үйлэдбэрилгые 2,3—2,4 дахин, тэрэ тоодо машина бүтээлгын продукци 3,4 дахин дээшэлүүлхэ байнабди. Сасуулан харуулхада, арбан нэгэдэхи табан жэл соо промышленна үйлэдбэриин хэм хэмжээнэй ургалта 12 процент болоо һэн. Харин байгша табан жэл соо 25 процентээр дээшэлүүлэгдэхэ байна.

Агропромышленна комплексын хүгжэлтэ түсэблэхэдөө, республика соо ажаһуугшадые нютагтаа үйлэдбэрилэгдэһэн хартаабхаар, овощоор, һүнэй продукцяар гүйсэд хангаха зорилго табигдана. 1985 онтой жэшэхэдэ, 2000 ондо мяха болон һү үйлэдбэрилгэ 1,8 дахин ургаха байна. Гадна удаан болзор соо гээгдэлдэ ороод ябаһан агропромышленна комплексын болбосоруулгын һалбаринууд урданайхиһаа түргэнөөр хүгжөөгдэхэ юм.

(Эхин. Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта).

СОВЕТ АРАДТА ТАЛАРХАЛАА МЭДҮҮЛНЭ

БЕЛГРАД, мартын 15. (ТАСС-ай тусхай корр). СФРЮ-гэй Президиум болон СКЮ-гэй ЦК-гай Президиум КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь М. С. Горбачевто зориулжа, Федерациин Палата соо сайлалга хэбэ. КПСС-эй ЦК-гай секретарь В. А. Медведев, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо И. С. Силаев, СФРЮ-дэ байдаг СССР-эй элшэн сайд В. Ф. Мальцев, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин туһалагша Г. Х. Шахназаров гэгшэд энэ сайлалган дээрэ мүн лэ байлсаба.

СФРЮ-гэй Президиумэй Түрүүлэгшэ, Л. Мойсов, СКЮ-гэй ЦК-гай Президиумэй Түрүүлэгшэ Б. Крунич, СФРЮ-гэй Скупщинын Түрүүлэгшэ М. Рожин, СФРЮ-гэй Союзна гүйсэдхэхэ Вечиин Түрүүлэгшэ Б. Микулич болон гүрэнэй, партийна бусад ажал ябуулагшад, Сербиин Социалис Республикын хүтэлбэрилэгшэд, СССР-тэ байдаг СФРЮ-гэй элшэн сайд М. Вереш гэгшэд зал соо байгаа.

Л. Мойсов суглаарагшадта хандан үгэ хэлэбэ. Югославиин Федеративна Социалис Республикын Президиумэй, Югославиин Коммунистнуудай Союзай Центральна Комитедэй Президиумэй зүгһөө, хүндэтэ Генеральна секретарь, Таниие амаршалха аятай һайхан уялга миний зосоо хубиин айхабтар ехэ омогорхол түрүүлнэ, тиигэжэ манай орон соогуур аятай зохидоор айлшалан аяншалыт гэжэ хүсэхэ байнаб.

Мүнөө боложо байһан хэлсээнүүдэй үедэ манай өөһэдыгөө өөһэдөө хүтэлбэрилгын федеративна социалис гүрэн түрын байгуулалтын гүн удха шанарые Танда ойлгуулха, бүгэдэ ажалшад, Коммунистнуудай Союзай, манай бүхы арадуудай болон үндэһэ яһатанай мүнөө сагта гаргажа байһан оролдолго, хүсэл зориг мүн лэ тодорхойлон харуулха гэжэ хүсэһэн, һанаһан байгаабди. Таниие манай оронтой — социалис хубисхалай оронтой дүтөөр танилсаһай гэжэ бидэнэр хүсэнэбди. Тиихэдээ манай ороной саашадаа хүгжэхэ замдань эсэргүүсэлтэ болон урагшаа эрмэлзэлгүй, байрадаа тогтохо байдал үзэгдэнэ, зүгөөр бидэнэр саг үргэлжэ урагшаа дабшахые хүсэнэбди, өөрынгөө түйлалтануудые болон ёһо гуримуудые хүндэлнэбди, урдань ушарһан гээлтэнүүд тухайгаа ходо һанажа, ондоо оронуудта иимэ юумэнэй ушараа һаань, мүн лэ энээниие ойлгодогбди.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай жэлнүүдтэ хэһэн хамтынгаа тэмсэл болон тиихэдэ ушарһан хамтынгаа тон ехэ гээлтэнүүд, хохидолнууд тухайгаа, тэрэ хүндэ хүшэр жэлнүүдтэ хатуужаһан хани барисаан тухайгаа мүнөө һананабди. Манай хамтын һанаан бодол соо Октябриин революциин алдарта үдэрнүүд хэтэдээ үлэхэ. Тэрээндэ Югославиин хэдэн арбаад мянган революционернууд, тэрэ тоодо залуу Иосип Броз Тито хабаадалсаһан байна. Тэдэнэрэй зариманиинь тэрэ тоодо Данило Срдич, Олеко Дундич гэгшэд Улаан Армиин алдар суута командирнууд байгаа юм. СССР-эй фашис булимтарагшадта эсэргүүгээр тэмсэлдэнь али боломжоор аргаар туһалха гээд Югославиин арадуудта Югославиин коммунистнуудай 1941 оной июниин 22-то хандаһаниие һэтэ мартажа болохо аал?

Советскэ Союзда мүнөө сагта боложо байһан шэнэ үйлэ хэрэгүүдэй хойноһоо манай орондо анхаралтайгаар адаглан хаража байдаг юм. Социалис ухаан бодолой болон ажал ябуулгын оюун абдарта, Советскэ Союздахи социалис ниитын харилсаануудай демократическа хүгжэлтэдэ, Танай, хүндэтэ Горбачев, өөрынтнай оруулһан хубитые, уласхоорондын харилсаануудай юрэнхы оршон байдал хубилгаха талаар гаргадаг хүсэлэл оролдолгыетнай бидэнэр үндэрөөр сэгнэдэг гээшэбди. Танай орондо соносхогдоһон шэнэдхэн хубилгалгын политикын гүнзэгы хубилалтануудай гүн удхань манай һанахада эдэ бүгэдэ мүн болоно.

Алишье зиндаагай югослав-совет харилсаанууд мүнөө сагта шэнэ удхатай, шэнэ эршэ хүсэтэй болоно гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэйбди. Мүнөө Белградта боложо байһан манай хэлсээнүүд, саашадаа болохооор байгаа уулзалганууд энээниие бодотоор гэршэлэн харуулна. Иимэ харилсаанууд социализм байгуулха талаар бидэнэрые улам баяжуулна, тэрэнэй нэрэ хүндын саашадаа улам ургахадань горитой нүлөө үзүүлнэ.

Манай оронуудай хоорондохи экономическа харилсаануудта нэгэтэ бэшэ үндэр сэгнэлтэнүүд үгтэдэг байгаа гэжэ мэдэнэбди. Иимэ сэгнэлтэнүүдтэ энэ харилсаамнай хүртэхэ эрхэтэй. Тиигэбэ ябашье энээнһээшье ехэ юумые, илангаяа һаяын жэлнүүдтэ түйлахаа дүүрэн арга боломжонуудтай.

(Эхин. Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта).

ЮГОСЛАВИИН ХҮНДЭМҮҮШЭ ГАЗАР ДЭЭРЭ

БЕЛГРАД. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Югославиин хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдөөнүүдээ мартын 15-да Югославиин Коммунистнуудай Союзай Центральна Комитедтэ үргэлжэлүүлбэ.

КПСС-эй ба СКЮ-гэй ажал ябуулгын гол шухала асуудалнуудаар, хоёр партиин, ороной хоорондохи харилсаанай ямар байһан тухай, тэрэниие хүгжөөлгын хараа түсэбүүд тухай асуудалнуудаар, мүнөө үеын байдалай, уласхоорондын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй үндэһэн шухала асуудалнуудаар М. С. Горбачев болон СКЮ-гэй ЦК-гай Президиумэй Түрүүлэгшэ Бошко Крунич һанамжануудаа дэлгэрэнгыгээр хэлсэһэн байгаа.

КПСС-эй үүсхэлээр, тэрэнэй аша үрэ ехэтэй хүтэлбэри доро хубилган шэнэдхэлгэ бэелүүлэгдэжэ байна гэжэ М. С. Горбачев СССР-тэ боложо байһан хубилган шэнэдхэлгэ тухай тогтожо хэлэхэдээ тэмдэглээ. Экономическа хубилалтануудые залан сэхээр, амжалтатайгаар бэелүүлхэ, демократие үргэдхэхэ, олониитэдэ мэдээсэжэ байлгые бэхижүүлхэ, совет обществын революционно шэнэдхэлгын үг зорилгонуудтай зохилдуулан, социальна үнэн зүбые баталха тэрэнэй урда табигдаһан зорилгонууд тухай, партиин эмхидхэлэй, үзэл сурталай политическэ-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин түхэл шэнжэнүүд, онол арганууд тухай тэрэ хөөрэбэ.

Партинуудай хоорондохи холбоое саашадань үргэдхэхэ, тэдэнэй шэнэ түхэл шэнжэнүүдые, шэглэлнүүдые хүгжөөхэ, социалис байгуулалтын теориин ба бодото хэрэгүүдэй шухала асуудалнуудаар һанамжануудаа халан абалсалгые гүнзэгырүүлхэ гээшэ онсо шухала удха шанартай гэжэ тоолонобди гээд М. С. Горбачев, Б. Крунич совет-югослав харилсаанай бата бэхи, найдамтай эшэ үндэһэн болохо КПСС-эй, СКЮ-гэй хоорондохи харилсаанай хэмжээе үндэрөөр сэгнээ.

* * *

М. С. Горбачев Иосип Броз Титын мүнхэлэлгын комплексын экспонадуудтай мартын 15-да танилсаа. Мраморна плитэ дээрэнь венок табиһан, хүндэтэ айлшадай дэбтэртэ тэмдэглэл хэһэн байгаа. Тусхайлбал, уласхоорондын коммунис болон хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша И. Броз Тито совет-югослав хани барисаае хүгжөөхын тула эдэбхитэй тэмсэлшэ байгаа гэжэ тэрээн соо тэмдэглэгдэнэ.

Мемориалай хүдэлмэрилэгшэдтэ, тэрээнтэй хамта город соогуур ябаһан Югославиин тусхай тушаалтадта хандахадаа, Генеральна секретарь иигэжэ хэлэбэ: Албанай хэрэгээр ерээд байха үедөө революциин һүүлээр нүхэр Титын хүдэлжэ эхилһэн газарта хүрэһэндөө тон баяртайб. Эндэ ерэлгэмнай Иосип Броз Титые, Югославиин коммунистнуудые манай партиин, совет арадай гүнзэгы сэдьхэлһээ хүндэлдэг байһые гэршэлнэ. Мемориалда хүрэлгэмнай юрэ һонюуша байлгаһаа бэшэ, харин нэн түрүүн миниин партийна уялгаһаа үндэһэтэй гэжэ тэмдэглэхые хүсэнэб.

Удаань совет хүтэлбэрилэгшэ городой Хани барисаанай паркда хүрэбэ. Эндэ ерээд байһан тухай дурасхаал болгожо, хуша модо тариһан байгаа.

Генеральна секретарь байгаалиие хамгаалха эмхиин гэшүүн-пионернүүдтэй танилсаба. Тэдэнэй нэгэн — хоёрдохи классай һурагша Елена Джорджевич иигэжэ хэлэбэ: Бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй хүдэлөөнэй гэшүүн-оронуудай конференциин Белградта болоһонтой дашарамдуулан, түрүүшын модон эндэ һуулгагдаа һэн. Бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй хүдэлөөнэй конференциин хүдэлмэридэ зорюулагдажа байгуулагдаһан паркын хойноһоо харууһалхадаа, таанад ехэ хэрэг бэелүүлжэ байна гээшэт гэжэ М. С. Горбачев хэлээ.

Модо һуулгаха үедэнь гадаадын олон тоото журналистнууд байлсаа. Тэдэнэй асуудалда харюусахадаа, совет хүтэлбэрилэгшэ иигэжэ хэлэбэ: Хани барисаанай, бүтэмжэтэй һайн, үнэн зүрхэнэй оршон байдалда Югославиин хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдэхэдөө, али бүхы асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэбди. Олон юумэн тухай хөөрэлдөөбди. Хөөрэлдөөнүүдэй үедэ олохон асуудалнуудые шиидхэхэ байхабди гэжэ һананаб. Эдэ бүгэдэ совет-югослав харилсаае үргэдхэн һайжаруулха хэрэгтэ ехэ удха шанартай байха.

Уласхоорондын политикын асуудалнуудта тон ехэ сагаа зорюулдагбди. Саашадаа эб найрамдалай түлөө, буу зэбсэгүүдые хураахын түлөө, уласхоорондын харилсаае гуримшуулан һайжаруулхын түлөө тэмсэлдэ хамтын хүсэлэл оролдолгонуудаа нэгэдүүлхэ шухала гэжэ тоолонобди. Юрэдөө, хөөрэлдөөнүүдэймнай эхин һайн.

Генеральна секретарь Белградай Скупщинын «Алтан дэбтэртэ» иимэ тэмдэглэл хэбэ: «Мүнөөдэр тариһан модомнай бүхы туршалгануудые дабажа гараһан совет-югослав хани барисаан шэнги бата бэхи байг лэ».

* * *

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Югославиин хүтэлбэрилэгшэдтэй хөөрэлдөөгөө Югославиин Коммунистнуудай Союзай Центральна Комитедтэ үргэлжэлүүлээ.

КПСС-эй ба СКЮ-гэй ажал ябуулгын, хоёр парти болон ороной хоорондохи харилсаан тухай, тэрэниие хүгжөөхэ хараа түсэбүүд тухай гол шухала асуудалнуудаар, мүнөөнэй байдалай, уласхоорондын коммунис болон хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй үндэһэн шухала зорилгонуудаар М. С. Горбачев, СКЮ-гэй ЦК-гай Президиумэй Түрүүлэгшэ Б. Крунич һанамжануудаа дэлгэрэнгыгээр хэлсэһэн байгаа.

(Эхин. Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта).

…РАЙ СУГЛААН

…хүмүүжүүлгын, совет арадай гэгээрэлэй асуудалнууд социалис обществые хубилган шэнэдхэлгын гол шэглэлнүүдэй тоодо оруулһан байгаа. Һургуулиин хэрэгтэ шэнэ ёһоор, эрдэм ухаанай үндэһөөр хандаагүй һаа, шэнэ юумэ түйлажа шадахагүй байнабди.

СССР-эй Педагогическа эрдэмэй академиин вице-президент, СССР-эй АПН-эй академик И. Д. Зверев «Педагогическа эрдэм ухаанда А. С. Макаренкын оруулһан хубита» гэжэ элидхэл хээ.

Уран зохеолшо, СССР-эй АПН-эй гэшүүн-корреспондент А. Г. Алексин «А. С. Макаренко тухай үгэ» хэлэбэ.

(ТАСС).

ОЛИМПИЕЦҮҮДЭЙ ХҮНДЭЛЭЛДЭ

Үбэлэй Олимпиин XV наадаанай чемпионууд болон шангда хүртэгшэдтэй уулзалга РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ болобо.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. И. Воротников спортсменүүдые амаршалаа.

Нааданай чемпионууд фигуристка Екатерина Гордеева, санашад Михаил Девятьяров, Тамара Тихонова, совет хоккейнэ командын капитан Вячеслав Фетисов үгэ хэлэбэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ В. П. Орлов, КПСС-эй ЦК-гай Пропагандын таһагай секторые даагша В. П. Гончаров, СССР-эй Госкомспортын түрүүлэгшэ М. В. Грамов, РСФСР-эй Госкомспортын түрүүлэгшэ В. Г. Смирнов уулзалгада хабаадаһан байгаа.

* * *

Профсоюзуудай спортын бүлгэмые түлөөлһэн Олимпиадын медальда хүртэгшэдтэй уулзалга ВЦСПС-тэ болобо.

ВЦСПС-эй түрүүлэгшэ С. А. Шалаев уулзалгада хабаадагшадые амаршалаа.

Фигуристка Наталья Бестемьянова, бобслеист Янис Кипурс бусад спортсменүүдэй үмэнэһөө үгэ хэлээ.

(ТАСС).

Партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан

ҮЙЛЭДБЭРИЛГЫН ХҮСЭНҮҮДЫЕ ҮРГЭН ДЭЛИСЭТЭЙГЭЭР ХҮГ[ЖӨӨХЭ]

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Барилгын комплекс мүн гэ хурдан түргэнөөр хүгжөөгдэхэ. Жэшээлхэдэ, республикын экономикын хүгжэлтэдэ гаргагшалагдахаар хараалагдаһан капитальна һомололгонууд арбан нэгэдэхи табан жэлтэй сасуулхада, 13—14 табан жэлнүүдтэ 1,8 дахин ургаха, барилгын программа ехэ болохо байна. Гадна барилгын индустриин болон барилгын материалнуудай промышленностиин үндэһэ һуури горитойгоор хүгжөөхэ зорилго табигдаба. Бүхыдөө эдээнэй үйлэдбэриин хэмжэжэн 5,7 дахин ургаха юм.

Эрдэм-техникын дэбжэлтын туйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлгые хэр түргэдхэһэн, һөө, академическэ, дээдэ һургуулиин, һалбариин болон заводой эрдэмэй хоорондо ашаг үрэ ехэтэй холбоо барисаа хэр һайнаар тогтооһонһоо Буряад ороной үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хүгжөөхэ талаар табигдаһан зорилгонуудай амжалтатайгаар бэелүүлэгдэсэнь сэхэ дулдыдаха байна.

Эрдэм-шэнжэлэлгын, һуралсалай, проектно-конструкторскэ, технологическа организацинуудай болон предприятинуудай хоорондохи ажахын хэлсээнүүдтэ ажахын тоссооной ёһо гуримуудые хүгжөөхэ талаар ехэ хүдэлмэри ябуулагдаха зэргэтэй.

СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай эрдэмэй түбэй, ВАСХНИЛ-ай СО-гой филиалай, Зүүн Сибириин технологическа болон Буряадай багшанарай институдуудай материально-техническэ үндэһэ һуури улам һайжаруулха талаар хэмжээнүүд удаан болзоройн тус программа соо хараалагданхай. Геологическа институдай лабораторно, биологиин институдай лабораторно-туршалгын, Буряадай эрдэмэй түбэй конструкторско тусхай бюрогой корпусуудай болон бусад барилганууд хэгдэхэ юм.

КПСС-эй обкомой бюрогой болон республикын Министрнүүдэй Соведэй удаан болзорой программа бэелүүлхэ талаар баталан абаһан хэмжээ ябуулганууды бодото дээрэнь бэелүүлгын онол аргануд, түхэл, янзануудые тодорхойлхо зорилго мүнөөдэрэй суглаанда хабаадагшадай урда табигдана. Энэ хэрэг гүйсэд бэелүүлхын тулада нэн түрүүн үндэр хэмжээнэй эмхидхэлэй хүдэлмэри хэрэгтэй гэжэ ойлгохо шухала. 1981 оной январиин 9-дэ КПСС-эй ЦК-гай болон СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй баталан абаһан «1981—1985 онуудта болон 1990 он хүрэтэрхи үедэ Буряадай АССР-эй үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые саашадань хүгжөөхэ талаар хэмжээнүүд тухай» тогтоолые бэелүүлхэ хэрэгтэ гаргагдаһан урданайнгаа алдуунуудые дабтахагүйн тулада бүхы юумэ хэхэ шухала.

Удаан болзорой программаар хараалагдаһан зорилгонуудые шиидхэлгын тодорхой арга замууд тухай тогтон хэлэхэ хэрэгтэй.

Республикын промышленностьда байгуулалтын ехэ хубилалтанууд болохоор хараалагдана. Промышленностиин продукциин юрэнхы хэмжээн соо машина бүтээлгын продукциин хэмжээн 25-һаа 35 процент болотороо үнгэтэ металлургиинхи 1,9 процентһээ 6 процент болотороо, барилгын материалнуудай промышленностиин гаргадаг продукциин хэмжээн 5,4 процентһээ 12,6 процент болотороо ургаха байна. Харин ойн ажахын болон модо болбосоруулгын промышленностиин гаргадаг продукциин хэмжээн 14,7 процентһээ 7,4 процент болотороо, хүнгэн промышленностиинхи 27-һоо 16,4 процент болотороо бага болохо. Машина бүтээлгын промышленностиин хүгжэлтэдэ мүнөө сагай иимэ һалбаринууд: прибор бүтээлгэ, автоматизацилгын приборнуудые болон хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилгэ, мал ажалай болон тэжээл үйлэдбэрилгын машинануудые гаргалга, электротехническэ промышленность ехэ һуури эзэлхэ байна. Машина бүтээлгын промышленностиие хүгжөөхэ талаар иимэ зорилгонууд табигдана гэбэл:

—Улаан-Үдэ болон Гусиноозёрск хотонуудта томо заводуудые бариха, «Теплоприбор» заводые 1989 ондо 43,6 миллион түхэригэй продукци гаргадаг болоторнь үргэдхэхэ, 1997 ондо 29 миллион түхэригэй продукци гаргаха филиалыень Мухар-Шэбэрэй райондо бариха;

— 2000 ондо 100 миллион түхэригэй продукци гаргадаг болоторнь үйлэдбэриин «Бурятфермаш» нэгэдэлые үргэдхэхэ ба һэльбэн шэнэлхэ;

—1995 он болотор 225 электровоз, 1230 комплект электромашина заһабарилха болоторнь локомотив-вагон заһабарилгын заводые үргэдхэхэ;

— Камска автозаводой гаргадаг ехэ ашаа зөөдэг автомобильнуудые хангалгын автотүбые 1992 он болотор Улаан-Үдэ хотодо бариха;

— 2000 ондо 25 мянган электродвигатель гаргадаг болоторнь «Электромашина» заводые үргэдхэхэ.

Машина бүтээлгын комплексын урда табигдажа байһан зорилгонууд орёошье, харюусалгатайшье байна. Юуб гэхэдэ, һэльбэн шэнэдхэлгэ болон техническэ талаһаань шэнээр зэбсэгжүүлгэ гүрэнэй үсэбүүдые дүүргэхын түлөө үдэр үдэрэй тэмсэлтэй зэргэ адли дүүргэгдэхэ болоно ха юм. Тиимэһээ дээрэ дурдагдаһан объектнүүдые саг соонь ашаглалгада оруулха гэшэ тон ехэ удха шанартай болоно. Эдэ предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд өөрынгөө хүдэлмэриие эрид шууд шэнэдхэн хубилгажа, һэльбэн шэнэдхэлгын болон техническэ талаһаань шэнээр зэбсэгжүүлгын эмхидхэлэй асуудалнуудые саг соонь анхаран хаража, проект зохёолгын, барилгын, үргэдхэгдэжэ байһан үйлэдбэринүүдые материально-техническэ талаһаань хангалгын асуудалнуудые болзор соонь шиидхэхэ уялгатай.

Энэ һалбариин үйлэдбэриин аппарадые үндэһөөрнь һэльбэн шэнэлхэдэ, эрдэмэй болон техникын мүнөө сагай туйлалтануудай үндэһэн дээрэ бии болгогдоһон машинануудай, түхеэрэлгэнүүдэй комплекснуудаар гүйсэд хангаха асуудал шиидхэхэ хэрэгтэй. Тиихэдээ энэ ябадал саг үргэлжын шэнжэтэй байха болоно. Эрдэм-техникын дэбжэлтын туйлалтануудые нэбтэрүүлгэ хадаа орёошье, ехэшье асуудал. Тиимэһээ партийна болон совет органуудай зүгһөө энэ хэрэг хүтэлбэрилгын түхэл янзануудые болон онол аргануудые эрид шууд шэнэдхэн хубилгаха эрилтэ табигдана. КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь А. М. Беляковой хүтэлбэрилдэг эрдэм-техникын дэбжэлтын республиканска соведэй хүдэлмэриие бидэнэр улам эдэбхижүүлхэ ёһотойбди.

Түлишөөр болон электрын элшэ хүсөөр республикаяа гүйсэд хангаха, электрын элшэ хүсөөр хангалгын нютагай системэ бүрилдүүлжэ, тэрэниие Сибириин энергосистемэтэй холбохо зорилго түлишын-элшэ хүсэнэй комплексые хүгжөөхэ программа соо хараалагданхай.

Гусиноозерско ГРЭС-эй хоёрдохи ээлжээе 1993 ондо, Улаан-Үдын 2-дохи ТЭЦ-ые, Мокско ГЭС-эй 1-дэхи ээлжээе Витим мүрэн дээрэ бариһанай ашаар 3,1 миллиард киловатт час электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгые 1991—2000 онуудта хангаха хэрэгтэй. Тиигэжэ 1985 онтой сасуулхада, 2000 ондо электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ 2,9 дахин ургаха.

СССР-эй Минэнергын барилгын организацинуудай хүсэ шадалые улам хүгжөөхэ талаар горитой хүдэлмэри ябуулагдаха юм. Тиигэжэ мүнөө ябажа байгаа табан жэлтэй сасуулхада, арбан гурбадахи табан жэлдэ барилгынь хэмжээн гурба дахин дээшэлүүлэгдэхэ хараатай. Харин мүнөө дээрээ элшэ хүсэнэй объектнүүдые баригта тон хангалтагүйгөөр ябуулагдана. Гусиноозёрско ГРЭС-эй дирекци болон барилгын управлени элшэ хүсэнэй 5-дахи блогые нёдондо ашаглалгада тушаалгые хангабагүй. 2-дохи ТЭЦ-ые барилгаһаа Улаан-Үдэ хотодо социальна түсэбүүдые бэелүүлгэ сэхэ дулдыдана. Харин энэ барилга үшөөл эхин шатадаа байһан зандаа, ажалша бодото коллектив бии болгогдоогүй байна. 1987 оной барилгын хүдэлмэринүүдэй түсэб оройдоо 62 процент дүүргэгдээ.

Шулуун нүүрһэнэй промышленностьда нүүрһэ малтан абалгые 2000 ондо бүри ехэ хэмжээндэ, 1994 ондо Түгнын нүүрһэнэй уурхай ашаглалгада оруулһанай, Холбоолжоной уурхайе техническэ талаһаань шэнээр зэбсэгжүүлһэнэй ашаар хүргэхэ зорилго табигдана. Энээнһээ гадна нютагайнгаа хэрэглэмжэ түлишөөр хангалгын үндэһэ һуури хүгжөөхэ ёһотой болонобди. Тиигэжэ Дабаан-Горхоной болон Охин-Булагай нүүрһэнэй уурхайнуудта Минтоппромой талаар нүүрһэ малтан абалга дээшэлүүлхэ. Ахалигай хэбтэшэ хэрэглэхэ талаар бэлэдхэлэй хүдэлмэри эхилхэ шухала.

Үнгэтэ металлурги хүгжөөхэ талаар тон ехэ зорилгонууд табигдана. Зэдын вольфрам-молибденэй комбинат үргэдхэхэ. Прибайкалиин райондо Черемшанска кварцитова уурхай, Яруунын райондо Озёрнын туулганай-цинковэ комбинат бариха зорилго табигданхай.

Молодежнын асбестэа комбинат Баунтын райондо бариха шиидхэбэри абтаад байна. Иигэжэ республикымнай хойто зүгтэ цемент үйлэдбэрилгэ болон барилгын индустри хүгжэхэ хараатай.

Түүхэй эдэй болон нөөсэнүүдэй бүхы түхэл янзануудые комплексноор хэрэглэлгэһээ, үлэгдэл багатай болон үлэгдэлгүй технологинуудые нэбтэрүүлгэһээ, байгаалиин нөөсэнүүдые һөөргэнь бии болгохо талаар абтаһан хэмжээнүүдһээ, ан амитадай болон ургамалай аймагай бүхы түхэл янзануудые хамгаалалгаһаа үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй хүгжэлтые амяарлажа болохогүй.

Хэнэйшье мэдэһээр Байгал далайн оршэндохи асуудалнуудаар манай парти болон правительство тогтоол баталан абаад, нёдондоной сентябрь һара соо болоһон партийно-ажахын эдэбхитэдэй суглаан дээрэ тэрэниие зүбшэн хэлсэһэн, Байгал далайн шадарай байгаалиие хамгаалха талаар тодорхой хэмжээ ябуулгануудые хараалан баталһан байгаабди. Партийна, совет болон ажахын органууд эдэ хэмжээ ябуулгануудые жэншэдгүй бэелүүлхэ зэргэтэй. Гэбэшье энэ талаар ябуулагдажа байһан хүдэлмэри һанаа зобооно. Жэшээлхэдэ, 1987 ондо байгаали хамгаалгын объектнүүдые барилгын түсэб 91 процент дүүргэгдээ. Байгша ондо байгаали хамгаалгын 19 объект ашаглалгада оруулагдаха ёһотой юм. Теэд тэдэнэй олонхинь хангалтагүйгөөр баригдана, барилгань үшөө эхилэгдээгүй байна. Энэ талаар эрид шууд хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй болоо.

Транспорт болон хэлхээ холбоон ерэхэ жэлдэ горитойгоор хүгжөөгдэхэ хараатай. Байгал-Амарай түмэр замай магистраль ашаглалгада гүйсэд оруулагдаха. Түмэр замай вокзал болон аэропорт шэнэлэгдэхээр, Улаан-Үдын автовокзал, троллейбусэй лининүүд баригдахаар, Баргажанай, Яруунын, Хяагтын болон бусад зарим харгынууд һэльбэн шэнэлэгдэхээр баригдахаар хараалагдана.

20 мянган номертой нэгэдэхи АТС Улаан-Үдэдэ, Восточный посёлогто АТС болон бусад микрорайонуудта 70—80 мянган номертой АТС-үүд баригдаха хараатай. Тиигэжэ мянган бүлэ бүхэнэй 54 процентнь телефонтой болохо юм.

Удаан болзорой программын ёһоор агропромышленна комплексын һалбаринуудай ашаг үрэ эрид дээшэлүүлэгдэхэ, хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгэ горитойгоор ехэ болохо байна. Тиигэжэ 1985 онтой сасуулхада 1,8 дахин ехэ мяха (амидын шэгнүүрээр), мүн лэ эды дахин ехэ һү, 1,9 дахин олон үндэгэ, 1,7 дахин ехэ хартаабха, 2,4 дахин ехэ овощ тус программын бэелүүлэгдэхэдэ үйлэдбэрилдэг болоод байха ёһотойбди. Энэ хараалһанаа бэелүүлээ һаамнай, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр ажалшадые хангалга зохистой хэмжээндэ хүргэгдэхэ хараатай байна.

Бүхыдөө 54 мянган гахайн байха комплекс Хяагтын-Адагта, мүн баһал тиимэ комплекс Хойто-Байгалай райондо барижа ашаглаха, 1 миллион мяханай шубуу тэжээхэ Бэшүүрэй фабрикын барилгые дүүргэхэ гэжэ хараалагдана. Тэрэшэлэн Сотниковой шубуунай фабрикые үргэдхэжэ, тэндэ 240 мянган эмэ тахяа байлгаха. Шэнэ-Уоянда 300 мянган эмэ тахяа үсхэбэрилхэ, Хойто-Байгалай шубуунай фабрикын барилгые түгэсхэхэ, Улаан-Үдэдэ 15 гектар талмайтай, Шэнэ-Уоянда 3 гектар талмайтай теплицын комбинадуудые барижа ашаглалгада оруулха зорилго табигдана.

Агрокомплексын эдэ барилгануудые дүүргэжэ, ашаглалгада оруулаад байбал, республикада хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилхөөр хараалагдаһан хэмжээн нилээд дүтэ ошохо байна. Гэбэшье энэмнай Эдеэ хоолой программын табиһан зорилгые үшөөл хүсэд дүүргэжэ шадахагүйнь элитэ. Хүдөө ажахые бүхыдэнь имагтал эршэмтэй хүгжэлтын замда гаргажа, үйлэдбэриие эрдэм ухаанай туйлалтануудтай нягтаар холбожо шадабал, урдаа табиһан зорилгонуудаа хүсэд дүүрэнээр бэелүүлхэ байнабди гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэнэ.

Нэн түрүүн ороохо тарянай, тэжээлэй ургамалнуудай, сабшалангай ургасые дээшэлүүлжэ, энэ зуун жэлэй эсэс болотор жэлдээ 820 мянган тонно таряа хуряадаг боложо, тэрэнэй 50 мянган тонныень гүрэндэ худалдаха, 600 мянган тонно таряа адуу малай тэжээлдэ таһалха, үрэһэ хүрэнгөөр өөһэдыгөө хүсэд хангаха аргатай болохобди. Мүн 1565 мянган тонно бүдүүн, 1500 тонно шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхэ гэхэ гү, али үнгэрһэн арбан хоёрдохи табан жэлэй дунда зэргын хэмжээнһээ 2 дахин ехэ тэжээл абадаг болохо зорилготойбди.

Хэнэйшье мэдэһээр республикада хүдөө ажахы байгаалиин болон сагай уларилай орёо бэрхэтэй эрхэ байдалда эрхилэгдэнэ. Жэл бүри шахуу ган гасуур болоно, хабар, намарай эртын хюруу, уһан үер баһал бага бэшэ хохидол бэрхэшээл ушаруулна. Эдэ бэрхэшээлнүүдые усадхаха, хохидолыень һуларуулха гэшэ манай гол зорилго. Эндэ эрдэм ухаан, түрүү дүй дүршэл, нэн түрүүн Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын болон хүдөө ажахын институдууд ехэ юумэ хэхэ аргатай.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг үрэ ехэтэй болгохо, продукци ехээр худалдаха ямар арга боломжо, харгы зам манайда бии гээшэб?

Түбхын түрүүн газар тараалан эрхилэлгэдэ эрдэмтэдэй зохёоһон хүрьһэ хамгаалха гуримые хаа хаанагүй нэбтэрүүлхэ, севообородуудые нягтаар сахижа, тэрэниие саашадань нарижуулан һайжаруулха шухала. Нёдондо сагай уларилай таарамжагүй байгаашье һаань, газар тараалан эрхилэлгын зональна гурим өөрынгөө һайн талые харуулаа. Тиимэһээ орооһото ургамалнуудые эршэмтэй технологиин ёһоор тарижа ургуулха, тарилгын газарай хубаарилгые гуримшуулха, сэбэр паарые саашадань үргэдхэхэ, тэжээлэй ургамалнуудай (обёос, горох, ешмээн) тарилгые ехэ болгохо, корнеплодуудай тарилгые үргэдхэхэ. Тиигэжэ адууһа малда шэмэтэй һайн тэжээл элбэгээр бэлэдхэдэг болохо шухала. Манай эндэ тааранһан, һайн ургаса үгэдэг «Бурятская-34», «Бурятская-79» сортын шэниисэ, «Гэрэл» сортын обёос, тэрэшэлэн рапс, донник, хүсы үбһэ гэхэ мэтэ тэжээлэй ургамалнуудые бүри горитой газарта таридаг болохо хэрэгтэй.

Мүнөө гүрэнэй туршалгада байһан үндэр баян ургаса үгэдэг шэнэ сортнуудые түргэнөөр үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ, саашадаа бүри ехэ ургаса үгэдэг, ган гасуурта, хюруу, хүйтэндэ тэсэмгэй, унадаггүй, үбшэндэ дайрагдадаггүй шэнэ сортын таряа болон тэжээлэй ургамалнуудые бии болгохо талаар эрдэмтэд, агрономууд тон ехэ хүдэлмэри хэхэ ёһотой.

Уһалагдадаг газарые һайнаар ашаглаха тушаа эрид хубилалта хэгдэхэ болоно. Мүнөө республика соо 168 мянган гектар уһалагдадаг газар бии. Ойрын жэлнүүдтэ тэрэниие үшөө 15—20 мянган гектараар үргэдхэхын тула, уһалууриин шэнэ һубаг ханаабуудые, багахан голнууд дээрэ гидротехническэ түхеэрэлгэнүүдые бариха, ашаг үрэ ехэтэй уһалууриин машинануудые хэрэглэхэ шухала.

Эрдэмтэдэй заабариин ёһоор органическа болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр, илангаяа уһалагдадаг газарта зүбөөр хэрэглэхэ, һайнаар хадагалха, зөөхэ хэмжээнүүдые абаха ёһотойбди. КПСС-эй ЦК-гай болон Совет правительствын тогтоол соо хараалагдаһанай ёһоор, арбан гурбадахи түсэбтэ табан жэлдэ 265 мянган тонно, арбан дүрбэдэхи табан жэлдэ 287 мянган тонно минеральна үтэгжүүлгэ манда үгтэхэ байна. Энээниие гол түлэб тэжээлэй ургамалнуудые тариха газарта бүхы заабариин ёһоор оруулха хэрэгтэй. Олонхи ажахынуудта органическа үтэгжүүлгэ үшөөл һайнаар хэрэглэгдэнэгүй. Айхабтар ехэ наг шэбхэ муугаар хадагалагдажа, хэрэглэгдэжэ, ашаг үрэгүйгөөр һалана. Зарим нютагуудта бии байһан торфын ехэ хэбтэшые түргэнөөр, дүүрэнээр ашаглаха саг ерээ.

Адууһа малые һайнаар үсхэбэрилхын тула сабшалан, бэлшээриие үндэһөөрнь һайжаруулха хэрэгтэй. Колхоз, совхозуудта бии байһан 334 мянган гектар сабшалан, 1330 мянган гектар бэлшээри дээрэ агротехникын бүхы заабариин ёһоор культуртехническэ хүдэлмэри хэхэ, тэндэ минеральна болон органическа үтэгжүүлгэ оруулха, бүхы газарые зүбөөр һэлгүүлэн хэрэглэхэ, уһалагдадаг сабшалан, бэлшээридэ онсо анхарал хандуулха болонобди.

Манай һанахада, газар тараалангай ургасые эрид дээшэлүүлжэ шадаа һаамнай, адууһа малые үбһэ тэжээлээр хүсэд хүрэхөөр хангаха асуудал шиидхэгдэхэ аргатай гэжэ элидхэлшэ хэлэнэ.

Байгша оной январиин 1-дэ республикын бүхы ажахынуудта хамтадаа 552 мянган үхэр, тэрэ тоодо 177 мянган үнеэд, 1601 мянган хони, ямаад, 276 мянган гахай, 67 мянган адуу морин, 2 мянган оро, 3328 мянган шубууд үсхэбэрилэгдэжэ байгаа. Удаан болзорой программа соо 2000 он болотор республика мяха үйлэдбэрилгые 158 мянган тоннодо, һү 390 мянган тоннодо, үндэгэ—388 миллиондо хүргэхэ гэжэ хараалагданхай. Энээниие бэелүүлхын тула үнеэдэйнгээ тоое адагынь 15—20 мянган толгойгоор олошоруулха ёһотойбди.

Мяха ехээр абадаг болохо гэбэл, урданһаа хойшо үсхэбэрилэгдэдэг байһан адуун һүрэгөө олон болгожо, тэдэнэй тооё 100 мянганда хүргэхэ шухала болоно. Хонин бүхэнһөө жэлдээ 4—4,5 килограмм нооһо хайшалдаг болохо, хонин бүхэниие 40—42 килограмм шэгнүүртэйгээр мяханда тушааха зорилго табигдана.

Эрдэмтэдэй заабариин ёһоор адууһа малые шахан таргалуулжа, үхэр бүхэниие 400—450 килограммда, гахай бүхэниие 105 килограммда хүргэжэ тушаадаг болоо һаа, мяха үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ ехэхэн арга боломжо бии.

Удаан болзорой программын зорилгонуудые бэелүүлхын тула бидэ республика соо үнеэн бүриһөө жэлдээ 3000 килограмм хүрэтэр һү һаадаг болохо зэргэтэйбди.

Адууһа малай тоо толгойе олошоруулха, структурыень, тааруулха, тэдэниие зүбөөр харууһалха, эдеэлүүлхэ тушаа Буряадай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын, хүдөө ажахын институдуудай эрдэмтэд һаһала олон дурадхал, заабаринуудые зохёоһон байна гэжэ элидхэлшэ хэлэнэ. Саашань тэрэ малай үүлтэр һайжаруулха гол шэглэлнүүд тушаа тогтоо. Урдань горитой хүдэлмэриин хэгдэһэнэй ашаар районуудта жэлдээ 5000 хүрэтэр килограмм һү үгэдэг үнеэд, нооһо ехэтэй хонид бии болгогдоһон байгаа. Теэд малай энэ һайн талань саашадаа алдагдаа. Мүнөө селекционно болон үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэриие хэзээ хэзээнэйхиһээ эршэмтэйгээр ябуулжа, малай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ талаар эрдэмтэдэй, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй урда ехэхэн зорилго табигдана. Үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэри нэгэ жэлэй хэрэг бэшэ. Энэмнай удаан болзорто, үсэд нэтэрүүгээр бэелүүлэгдэхэ ажал мүн.

Тэрэшэлэн олонхи фермэнүүдтэ адууһа малай харууһа, тэжээл экстенсивнэ гэхэ гү, али гээгдэнги аргаар эмхидхэгдэнэ. Тиимэһээ бүхы фермэнүүдтэ индустриальна технологи нэбтэрүүлжэ, малай шэбхэ гаргаха тэжээлыень зөөжэ, буйлуулжа үгэхэ хүдэлмэриие гүйсэд оньһожоруулха шухала.

Хүн зоной хубиин ажахынуудай, промышленна предприятинуудай хамһабариин ажахынуудай, саадай болон огородой нэгэдэлнүүдэй үргэн хабаадалгагүйгөөр эдеэ хоолой асуудалые шиидхэхэнь баһал бэрхэтэй. Тиимэһээ город, район, арадай депутадуудай поселково болон сельскэ, сомоной Совет бүхэндэ эдэ ажахынуудые хүгжөөхэ, 2000 он болотор тэндэһээ хэды шэнэн мяхан, һүн, үндэгэн, зүгын тоһон, хартаабха, овощ гэхэ мэтэ абтахаб гэжэ тодорхойлхо, тусхай хэмжээнүүдые хараалха байна.

Хаа хаанагүй хамтын, гэр бүлын, хубиин подрядай ёһоор ажал эмхидхэжэ, тэдэндэ газар, адууһа мал даалгажа үгэхэ гээшэ мүнөө тон шухала. Тэрэшэнэйл ашаар эхэ малай һубайрха, тугал, хурьгадай гарзалха ушар усадхагдаха байна. Мүн мяханай, һү һаалиин малай, хонин һүрэгэй ашаг шэмэ нилээд дээшэлүүлэгдэхэ ушартай. 1988—1989 онуудта бүхы колхоз, совхозууд, агропромышленна комплексын бүхы предприяти болон звенонууд ажахын гүйсэд тоосоондо орожо, өөһэдын мүнгэ зөөрөөр өөһэдыгөө хангадаг болохо, экономическа нормативууд болон урмашуулгын түрүү онол аргануудай ашаар гэ ажалай бүтээсые эрид дээшэлүүлхэ аргатай. Манай һанахада, нүхэр Албашеев, Плотников, Шевченко гэгшэд агропромышленна комплексын асуудалнуудые үшөөл халирхайгаар шиидхэнэ гэхээр. Эдэ нүхэдтэ ажалаа эрид хубилган шэнэдхэхэ сагынь ерээ.

Буйлуулдаг промышленностиин хүгжэлтэдэ КПСС-эй ЦК болон Совет правительствын зүгһөө һуларшагүй анхарал хандуулагдана.

Буйлуулдаг промышленностьда продукци үйлэдбэрилгын хэмжээн 1,7 дахин, тэрэ тоодо мяханай продукци—1,7 дахин, һүнэй—1,8, эдеэ хоолой—1,6 дахин ехэ болгогдохоор хараалагдана. Тиихэдээ эрхим шанартай, бүхы шухала бодосуудаар элбэг, биологическа талаараа үнэтэй продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилэн гаргаха, полуфабрикадуудай үйлэдбэриие эрид дээшэлүүлхэ, емһарталагдаһан, орёогдоһон продукци гаргадаг болохо шухала байна.

Эдэ зорилгонуудые шиидхэхын тула шэнэ предприятинуудые бариха, хуушануудыень һэльбэн шэнэдхэхэ, үргэдхэхэ болонобди. Жэшээнь, Улаан-Үдын мяханай комбинат һэльбэгдэн шэнэдхэгдэхэ, үргэдхэгдэхэ, Шэнэ-Уоянда, Хэрэндэ, Багдаринда, Могойтодо, Нарһатада мяханай шэнэ комбинадууд болон мал үүсэлхэ пунктнууд баригдаха юм. Гусиноозёрск, Хяагта хотонуудта, Хэжэнгэ, Мухар-Шэбэр, Хурамхаан, Турунтаево, Петропавловка болон Нарһата тосхонуудта һүнэй, тоһоной заводууд баригдаха ушартай. Энээнтэй хамта үрэ жэмэс, овощ, хартаабха гэхэ мэтые хадагалха, буйлуулха предприятинууд баригдаха байна.

Агропромышленна комплексын материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ зорилгоор түсэбтэ арбан хоёрдохи табан жэлдэ 656 миллион түхэриг, арбан гурбадахи табан жэлдэ 721 миллион, арбан дүрбэдэхи табан жэлдэ 806 миллион түхэригэй капитальна һомололго табигдахаар хараалагдана.

Республикын экономико болон социальна байдалые хүгжөөхэ программые бэелүүлхын тула капитальна барилгые үндэһөөрнь хубилган шэнэдхэхэ шухала. Ерэхэ жэлнүүдтэ капитальна һомололгын ехэ болгогдохо бүринь барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин хэмжээн жэлдээ 1 миллиард түхэриг хүрэтэр үргэдхэгдэхэ бшуу. Харин нёдондо республика соо хараалагдаһанһаа доогуур хэмжээнэй түхэригэй барилга-хабсаралгын хүдэлмэри хэгдээ. Энээн дээрэһээ харахада, барилгын урда табигдаһан айхабтар ехэ программые дүүргэхын тула туйлай ехэ хүсэ гаргаха болонобди.

Эрдэм ухаанай, техническэ дэбжэлтын туйлалтануудые үргэнөөр хэрэглэжэ, барилгые индустриальна үндэһэ һуурида табяад, промышленна барилгада хүсэд хабсаргагдамал деталь, узелнүүдые хэрэглэжэ, томо панельнүүдэй болон монолитна гэрнүүдэй барилгые түргэнөөр хүгжөөжэ, проектнэ хэрэгые мүнөөнэй технологическа болон архитектурна эрилтэнүүдтэй тааралдуулан һайжаруулжа шадаал һаа, урдаа табигдаһан ехэ зорилгонуудые бэелүүлхэ байнабди гэжэ элидхэлшэ хэлэнэ.

Табигдаһан программые дүүргэхэ гэбэл, барилгашадай материально-техническэ баазые һайжаруулха хэрэгтэйнь бултанда мэдээжэ. Энэ талаар ехэ хэмжээнүүд хараалагданхай. Гэбэшье «Главбурятстрой» (нүхэр Антонов) үйлэдбэриин баазануудые хүгжөөхэ зарим асуудалнуудые даншье һаа, удаанаар шиидхэнэ. Бии байһан үйлэдбэриин хүсэнүүд гэр байра барилгын эрилтые яашье хангана гүй. Мүнөө республикын газар дээрэ байһан заводууд жэлдээ 700 мянган кубометр түмэр-бетон хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ хүсэтэй. Гэбэшье эдэ хүсэнүүдынь хүсэд дүүрэн хэрэглэгдэнэгүй. Энэ табан жэлэй эсэс болотор «Бурводстрой» управлениин, «Бурятагропромстрой» нэгэдэлэй заводууд үргэдхэгдэжэ, жэлдээ тус тустаа 35 мянган кубометр түмэр-бетон суглуулагдамал зүйлнүүдые бүтээн гаргаха зэргэтэй. Энээнтэй хамта Зэдын комбинадай, Улаан-Үдын трестын, «Бурятглавстройн» заводууд үргэдхэгдэхэ, шэнээр баригдаха байна. Ханын хэрэгсэлнүүдээр барилгашадай эрилтые хангаха зорилготойгоор Гусиноозёрскдо жэлдээ 60 мянган хирпиисэ гаргадаг завод баригдаха байнхай. Мүн жэлдээ 60 миллион хирпиисэ гаргадаг Загорскын туршалгын завод 1990 он болотор баригдажа дүүргэгдэхэ зэргэтэй. Тиигэжэ бүхыдөө 350 миллион хирпиисэ жэлдээ гаргадаг болохо ушартай. Энэ түсэбые бэелүүлжэ шадаа һаамнай, барилгашадай эрилтэ гүйсэд хангагдаха байна. Тэрэшэлэн Улаан-Үдын шэлэй, Тимлюйн шиферэй болон цементын заводуудай коллективэй урда баһал харюусалгатай зорилгонууд табигдана.

Хүдөөгэй барилгашадай урда шиидхэгдээгүй асуудалнууд үшөөл олон. Тэндэхи барилганuудай эндэ тэндэ тараагдашаһан, орёо бэрхэтэй эрхэ байдалда хэгдэжэ байһан дээрэһээнь ажалайнь эмхидхэлые һайнаар табиха, инженернэ бэлэдхэл зүбөөр хэхэ, барилгын талмайнуудта ажалай эрхэ байдалые һайн болгохо, конструкци болон детальнуудые заводһоо бэлэн болгоод асарха гэхэ мэтэ асуудалнуудые шиидхэхэ шухала. Энэ табан жэлэй эсэс болотор «Бурятагропромстрой» нэгэдэлэй барилгын хүдэлмэриин хэмжээ 53 миллион түхэригтэ хүргэхэ, харин 2000 ондо тэрэниие 90 миллион түхэригтэ хүргэхэ гэжэ түсэблэгдэнэ.

Гүрэнэй агропромой предприятинуудта барилга өөһэдынь хүсөөр үшөөл ёһоор хэгдэнэгүй. Илангаяа барилгын хэрэгсэлнүүд, түмэр түдэгэ, хоолой, элдэб тулга, арматура гэхэ мэтэ дуталдажа, энээниие гэдэргэнь татана.

Барилгын комплексын хүдэлмэриие һайжаруулхын тула хамтын подряд үргэнөөр нэбтэрүүлхэ хэрэгтэй. 1988 ондо барилгын бүхы организацинууд ажахын тоосоотой хамтын подрядта оруулагдаха зэргэтэй.

Техническэ мэргэжэлэй училищинуудта залуушуулые абажа, барилгашадые бэлдэхэ хэрэгые Техническэ мэргэжэлэй һуралсалай управлени (нүхэр Ефимов) һайжаруулха зэргэтэй.

Ажалай талаар гүрэнэй комитет (нүхэр Цыбикжапов) ба барилгын эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд барилгашан мэргэжэлтэй хүдэлмэришэдые хүдэлмэридэ абаха гуримые хубилгаха ёһотой. Кадрнуудые нэгэ газартань тогтоожо хүдэлгэхын тула барилгашадта гэр байра бариха, мүн социальна бусад асуудалнууд түрүүшын ээлжээндэ шиидхэгдэхэ зэргэтэй.

КПСС-эй ЦК-гай ба Министрнүүдэй Соведэй тогтоол соо хүн зоной материальна болон сэдьхэл бодолой эрилтэнүүдые хангаха, арад зоной һуудал байдалые һайжаруулха асуудалнууд онсо һуури эзэлдэг.

Энээнтэй хамта арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ, шанарыень һайжаруулха асуудал шангаар табигдана гэжэ хэлэхэ һанаатайб. Иимэ эд бараан дэлгүүртэ ехээр дуталдана. Гэхэ зуура КПСС-эй обкомой бюрогой болон Министрнүүдэй Соведэй 1986 ондо баталан абаһан арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэ комплексно программа хангалтагүйгөөр дүүргэгдэнэ.

Арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгын түлөө предприятинуудай, городууд болон районуудай хүтэлбэрилэгшэдэй харюусалга зохихо хэмжээндэ хүргэгдөөгүй. Жэшээлбэл, байгша оной хоёр һара соо 11 предприяти түсэбөө дүүргээгүй, 1,218 миллион түхэригэй эд бараа дутуу үгэһэн байна. «Электромашина», «Теплоприбор», Бурятфермаш заводууд, прибор бүтээлгын нэгэдэл, БМДК болон бусад тэдэнэй тоодо оролсоно.

Арадэй хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгын байдалай түлөө сэхэ харюусадаг нүхэд В. В. Саржан, В. К. Агалов гэгшэдһээ предприятинуудтахи иимэ хүдэлмэриин түлөө асуухаар болоо ха.

Нютагай промышленностиин предприятинуудта арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгэ хоёр дахин дээшэлхэ зэргэтэй. Соёлой-ажаһуудалай хэрэглэмжын ба ажахын эд бараа үйлэдбэрилгэдэ онсо анхарал хандуулагдаха зэргэтэй.

Ажаһуудалай талаар эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангалгада шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон, хангалгын шанар үе сагай эрилтэнүүдтэ харюусанагүй, хүн зоной зүгһөө гомдолнууд олоор ороно. Теле-радио-аппаратура, гэрэй орёо техникэ, байрануудые заһабарилха, хубиин транспорт техническэ талаар хангаха талаар гэхэ мэтын горитой гээгдэлдэ оронхойбди. Ажаһуудалай талаар хангалгада кооперативууд үсөөн хабаадана. Минбытэй болон горрайгүйсэдкомуудай зүгһөө муртэй эдэбхи үүсхэл гаргагданагүй.

Гэр байрын асуудалые шиидхэлгэ удаадахи табан жэлнүүдэй шухалын шухала зорилго болоно. 2000 он болотор айл бүхэн болбосон түхэлтэй квартираар гү, али амяараа гэрээр хангагдаха зэргэтэй. Бүхы һургуулинуудта хэшээлнүүд нэгэ халаанда үнгэргэгдэдэг болохо, һургуулида ороодүй хүүгэдэй эмхи зургаануудаар хүн зоной хэрэглэмжэнүүд гүйсэд хангагдаха болоно. Энээнэй тулада 11,7 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай байрын гэрнүүд, 159 мянган һууритай юрэнхы эрдэмэй һургуулинууд, 60 мянган һууритай һургуулида ороодүй хүүгэдэй эмхи зургаанууд, 6 мянган оротой больницанууд, халаан соо 12 мянган хүниие хангаха поликлиникэнүүд баригдажа, ашаглалгада оруулагдаха болоно.

Социально-соёлой һалбариин объектнүүдэй барилгада бүхыдөө 5,0 миллиард шахуу түхэриг капитальна һомололто, тэрэ тоодо гэр байра барилгада 3,5 миллиард түхэриг зорюулагдаха байна. Гэр байрын барилгада зорюулагдаха капитальна һомололтонуудай хубинь капитальна бүхы һомололтын 40 процентнь болохо байна. XI табан жэлдэ 21 процент болоо һэн.

Гэр байра барилгатай холбоотой асуудалнууд дээрэ тодорхойгоор тогтохо хүсэлтэйб. Программын ёһоор байгша табан жэлдэ 2,5 миллион дүрбэлжэн метр, 13-дахида 4 миллион, 14-дэхидэ 5,2 миллион дүрбэлжэн метр гэр байра бариха болонобди.

Байгша табан жэлдэ үргэлжэ ханатай гэрнүүдые барилгын хүдэлжэ байгаа ба үргэдхэгдэжэ байгаа хүсэнүүдые дам саашань ашаглаһанай ашаар Главбурятстройгоор 310 мянган дүрбэлжэн метр, Бурятагропромстройгоор 90 мянган дүрбэлжэн метр гэр байра баригдаха байна. Заводуудта бэлэн болгогдоһон модон гэрнүүдые СССР-эй Госплан хубаарилха байна.

Удаадахи табан жэлнүүдтэ хүдөө нютагуудта гэр байра олоор баригдаха зэргэтэй. Республикын Госагропром 13-дахи табан жэлдэ 1,4 миллион, 14-дэхи табан жэлдэ 2,1 миллион дүрбэлжэн метр гэр байра бариха гээд программаар хараалагданхай.

Гэр байрын асуудалые шиидхэлгэдэ үмсын ба кооперативна барилга бага бэшэ үүргэ дүүргэхэ ёһотой.

Арадай депутадуудай нютагай Соведүүд, предприятинууд болон эмхи зургаануудай профсоюзай организацинууд хубиин барилгын асуудалнуудые шиидхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадаха, энэ талаар тохёолдоһон бүхы һаалта түбэгүүдые зайсуулха, газар үгэхэ, материалаар, урьһаламжаар хангаха асуудалнуудые саг дары шиидхэхэ зэргэтэй.

Городуудта кооперативна барилга муугаар ябуулагдана. Ээлжээндэ 4450 айлай байхада, республикада жэлдэ дунда зэргэнь 200—250 кооперативна гэрнүүд баригдана.

Гэр байрын ба социально-соёлой барилгын хэмжээе дээшэлүүлгэдэ предприятинууд ба эмхи зургаанууд горитой хубитаяа оруулха ёһотой. Авиационно завод, локомотив-вагон заһабарилгын завод, нарин сэмбын ба Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадууд мэтын предприятинууд өөһэдынгөө хүсөөр барилга муу бэшээр хэнэ.

Гэбэшье ажахын аргаар барилга һулаар хэдэг гү, али огто хэдэггүй предприятинууд бии. Прибор бүтээлгын, Бурятфермаш нэгэдэлнүүд, «Электромашина» завод, түмэр харгын отделени тэдэнэй тоодо оролсоно. Залуушуулай комплекснууд һайнаар эмхидхэгдэнэгүй. Тосхонуудта хүн зоной мүнгэ зөөрөөр үмсын гэрнүүдые бариха кооперативуудые эдэбхитэйгээр эмхидхэхэ шухала.

Соёлой эмхи зургаануудай материально-техническэ үндэһэ һуурие бэхижүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ зэргэтэй. Тобшолон хэлэбэл, Улаан-Үдэдэ ород драмын театрай байшан, 38 мянган хүнэй һууритай клубууд ба соёлой бай-

...ЕТ АРАДТА ТАЛАРХАЛАА МЭДҮҮЛНЭ

Югославиин Федеративна Социалис Республика бүлэглэлнүүдтэ хабаадахагүй гэhэн политикын ёhо гуримуудта үндэhэлхэ зуураа хубисхалай боложо байхада бидэнэрые зорижуулhан, мүнөөшье зоригжуулжа байhан эб найрамдалда дуратай болон үнэн зүб дэлхэй тухай социалис үзэл бодол ажал ябуулгадаа баримталдаг, хүтэлбэри болгодог байха юм.

Үшөө дахин Танай манайда ерэhэнээр, ябуулжа байhан бүтэмжэтэй хэлсээнүүдээрээ hанаагаа хананги байhанаа, социалис хоёр ороной, Югославиин Коммунистнуудай Союзай болон Советскэ Союзай Коммунис партиин хоорондохи ашаг үрэ ехэтэй, адли тэгшэ эрхэтэй харилсаа холбоонуудай таарамжатай зохид саашанхи арга боломжонуудтай байhандань этигэн найдажа байhан тухайгаа Л. Мойсов үгынгөө түгэсхэлдэ онсолон зааба. Дэлхэйдэ манай хандалга гэжэ тоологдожо байhан, мүнөө баталагдан абтаhан Деклараци соомнай оруулагдаhан, бэшэгдэhэн үндэр ёhо гуримуудай сахигдахын зориг түрүүлмэ жэшээ болон, эдэ харилсаа холбоонууд саашадаа улам хурданаар хүгжэхэ аабза гэжэ бидэнэр этигэнэбди.

М. С. Горбачев харюугай үгэ хэлэбэ.

— Югославиин газар дээрэ ерэжэ бууhанhаа хойшо үнэн зүрхэнэй, хани ёhоной, hайн hайхание хүсэhэн оршон байдал мэдэрээбди гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Хөөрэлдөөнүүдэй үедэ югослав нүхэдтэй үргэн олон асуудалнуудаар hанамжануудаа гүнзэгыгөөр халан абалсаhан байнабди. Нюуса далдагүй, нүхэр ёhоной, ажал хэрэгтэ хабатай хөөрэлдөөн болоо. Совет-югослав харилсаануудта энэмнай hайн түлхисэ болохо гэжэ бидэ найданабди.

Манай баталан абаhан Деклараци энээндэ туhа болохо байhаниинь арсашагүй. 1955—1956 онуудай түүхэтэ документнүүдэй бүхы гол бодолнууд тэрээн соо батадхагдаа. Гадна үнгэрhэн хэдэн арбаад жэлнүүдтэ бии болоhон баян дүй дүршэл, оршон тойронхи дэлхэй дээрэ боложо байhан горитой хубилалтанууд тэрээн соо харуулагдаа. Харилсаа холбооной шэнэ эшэ үндэhэнүүдые зохёохы ёhоор бэдэрхэ, хамтын хүсэлэл оролдолгонуудай түхэл янзануудые элдэб болгохо гээшэ манай хамтын зорилго болоно.

Хэрбээ экономико тухай хэлэхэ болоо hаа, эд бараа андалдаха гуримаар харилсаа холбоон бэелүүлэгдэдэг байгаа. Мүнөө хүсэлэл оролдолгонуудаа хамтаруулха, нэгэ нэгэнэйнгээ хүсэтэй талануудые хэрэглэлгэдэ, кооперацида үндэhэлhэн бүри болбосоронги харилсаанууд тогтоогдохо ёhотой. Коопераци гээшэ үе сагай ёhотой hүлдэ тэмдэг болоно.

Ниитын шэнэ байгуулалтада хоёрдохи амисхаал олгохо, экономическа, политическэ, үзэл сурталай талаар тэрэниие бүри үндэр хэмжээндэ хүргэхэ зорилготой хубилалтанууд ба реформонууд социалис дэлхэйдэ боложо байнхай.

Бидэ социализмын ерээдүйдэ гүнзэгыгөөр этигэнэбди. Советскэ Союзда хубилган шэнэдхэхэ хэрэг бэелүүлхын тулада парти ба арад зон зохёохы хүсэ шадалаа бүри ехээр элсүүлхэ зэргэтэй. Энээнэй тулада нилээд саг хэрэгтэй. Гэбэшье арад зоной hуудал байдалые горитойгоор hайжаруулха арга олгохо зүб зам шэлээбди гэжэ бидэ этигэнэбди.

Советскэ Союзай ба Югославиин аша туhада хабаатай уласхоорондын байдалай асуудалнуудта хөөрэлдөөнүүдэй үедэ онсо анхарал хандуулагдаа гээшэ. Түрүүшын ээлжээндэ эб найрамдалай ба буу зэбсэг хуряахын түлөө тэмсэлэй, Европодохи байдалай, бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй гүрэнүүдэй дэлхэйн политикада дүүргэдэг үүргэ тухай шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

Бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй гүрэнүүдэй дунда Советскэ Союз олон ханинартай гээшэ. Тэдэнэрэй эрхэ, уялгануудые бидэ хүндэлдэгбди, манай үе сагай политическэ ехэ хүсэн болохо бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй гүрэнүүдэй хүдэлөөнэй хүсэ нүлөөе хараада абаха гэжэ оролдодогбди.

Мүнөөнэй хоорондоо холбоотой, гэхэ зуура хёмороо зүрилдөөтэй дэлхэй дээрэ дэлхэйн шэнжэтэй шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон болонхой, хүн зониие олоорнь хюдаха зэбсэг хэрэгсэлнүүд ехээр нөөсэлэгдэнхэй. Тиимэ дээрэhээ дайнай аюулые зайсуулан сарахаhаа ондоо бүри шухала хэрэг манда үгы гээшэ.

Усадхагдаhан буу зэбсэгүүдэй орондо шэнэ зэбсэгүүдые бүтээхэ гэhэн Баруунай оронуудай политическэ зарим хүсэнүүдэй hэдэлгэнүүдые бурууушаажа байhанаа сэхэ руунь, саагуур тойруулангүй хэлэнэбди. Энэ түбиин дам саашадаа хахаран хубаархагүйн тула бидэ оролдодог байнабди. Арадуудай ажабайдалда үнэхөөрөө тааруу зохид ниитэ Европын гэр бариха, болбосон түхэлтэй болгохо хэрэгтэй.

Европын бэшэ хүнүүдшье энэ хэрэгтэ өөрынгөө хубитые оруулжа шадаха. Европо түби ниитэ нэгэн байха зэргэтэй гэхэдээ, тэрэ бусадhаа дээрэ, тусгаар байха зэргэтэй гэжэ бодомжолно бэшэбди.

Энэ хүдэлмэри хооhон газарта эхилнэ бэшэ. Хельсинкидэхи хөөрэлдөөнүүдэй үедэ мүндэлhэн олон юумэн тэрэнэй үндэhэ hууринь болохо байна. Саашадаа юу хэхэб гэhэн асуудал мүнөө табигдана. Ядерна, химическэ, юрын буу зэбсэгүүдые нэн түрүүн эндэл хороохо шухала. Бүхы гүрэнүүдтэ аюулгүй байдал адляар хангагдаха ёhотой. Тон хамгаалхы шэнжэтэй сэрэгэй суртал hургаал тэрэнэй шухала эрхэ нүхэсэл болохо зэргэтэй.

Гүрэнэй, национальна, экономическа аша туhануудай олон ондоо байhые мэдэрхэ зуураа, тэдэнэй хоорондохи арсалдаануудай саашадаа бүри ехээр hүжэрхэгүйн тула оролдохо хэрэгтэй. Европодо хүршэ ёhоор ажаhуулгын үнэн сэхэ ба ашаг үрэтэй политика, шэнээр бодомжолгын политика бэелүүлэгдэхэ ёhотой.

Европын хахаран хубаарhан байдалые зайсуулха шухала тухай ходо хэлэдэг Баруунай гүрэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй үнэхөөрөө энээниие хүсэдэг гээшэ hаань, мүнөө үедэ энэ шэглэлээр урагшаа дабшаха түүхэтэ арга боломжо бии болоо гэжэ бидэ hананабди. Ондоо замаар ябажа болохогүй, арадуудай аша туhатай тэрэ таарахагүй. Ондоо зам шэлээ hаа, юрэ хохидолдо хүргэжэ болохо.

Нүхэдүүд, манай уулзалганудай ба хөөрэлдөөнүүдэй эсэстэ совет-югослав харилсаа холбоон хоёр ороной арадуудай аша туhада, эб найрамдалай ба социализмын аша туhада хүгжэжэ, бэхижэхэ бэзэ гэжэ этигэжэ байhанаа үшөө дахин элирхэйлхыемни зүбшөөгыт.

Югославиин Коммунистнуудай холбоондо, аха дүү югослав арадта бүхы ажал хэрэгүүдтэнь амжалта хүсэнэб, — гэжэ М. С. Горбачев үгынгөө түгэсхэлдэ хэлэбэ.

Л. Мойсов М. С. Горбачев хоёрой хэлэhэн үгэнүүд альга ташалгаар угтагдаhан байгаа. hүүлээрнь хоёр ороной Гүрэнүүдэй гимнүүд зэдэлбэ.

Хани ёhоной оршон байдалда үнгэрhэн сайлалгын hүүлээр Югославиин искусствын уран бэлигтэнэй концерт харуулагдаhан байна.

А. БЕЛИКОВ,
А. КОНДРАШОВ,
Г. ШИШКИН.

ГАБЬЯАТА ВРАЧ

Зураглал

Албанайнгаа хэрэгээр Хурамхаанай районой Алла нютаг ошоод байхадаа, шүдэеэ үбдэжэ, яhала сүхэрхэдөө, нютагай больницын шүдэ аргалдаг кабинедтэ орохо баатай болоо бэлэйб. Энээнhээ урид шүдэеэ ехээр үбдэжэ үзөөгүй аад, врачта хандахань аймшагтай шэнгеэр үзэгдөө hэн. Тиигэбэшье, хүн зоной хэлээшээр стоматолог Дамба Сандибаевич Аюшиевтэ ошобоб. Би Дамба Сандибаевичые эрхим врач гэжэ нютагай зонhоо дуулаhан байгааб. Иигэжэ би Д. С. Аюшиевтэй дахинаа уулзабаб. Дамба Сандибаевич үбшэлhэн шүдыемни шэнжэлжэ үзөөд, тарилга хэжэ, намтай хөөрэлдэбэ. Эндэхи стоматологическа кабинет hайн байрада түхеэрэгдээ гэхын аргагүй. Кабинет шулуугаар баригдаhан багахан байшан соо оршоно. Энэ байшан урдань бани байhан юм. hүүлээрнь нютагай эмшэд энээниие больницадаа хэрэглэдэг болоhон байгаа.

Шүдэнэй врач уданшьегүй шүдыем нэгэ багахан түмэрөөр тоншожо үзэhэнэйнгээ hүүлээр бишыхан хабшуур абажа, тэрэнииемни hуга татажа абажархиба. Би шүдэеэ абхуулhанаа мэдэбэшьегүйб. Врач hүүлээрнь:

— Шадаал hаа, хэдэн часай туршада эдеэлэнгүй ябаарайт. Иигээд операцимнай дүүрэбэ гээшэ. Бэшэ үбшэлhэн шүдэн үгы. Шүдэнүүдээ ходо сэбэрлэжэ байха хэрэгтэй. Тамхи ехээр татана хат. Тэрэнээ хаяжа туршагты, — гэжэ хэлэбэ.

Иигэжэ Дамба Сандибаевичтай уулзахадаа, долоон жэлэй саада тээ болоhон нэгэ ушар hанаадхибаб. Тэрэ үедэ Д. С. Аюшиев Уланхаанай врачебнэ участогта ажалладаг байгаа.

Хэдэн үдэр соо хура бороон таhалгаряагүйгөөр орожо, гол горходой, Баргажан голой уhан ехээр нэмээ бэлэй. Автомашинаар ябахань түбэгтэй болобо. Эгээн энэ үедэ эм домтой, инструментнүүдтэй сүүмхээ бороогой суба доро нюужа үргэлhэн Дамба Сандибаевичтай уулзаа hэм.

«Иихэдээ хайшаа зорибот» гэжэ асуухадамни:

— hамаахай ошожо ябанам. Автомашинаар хаанашье хүрэхөөр бэшэ. Шабардана. hамаахайда багахан хүбүүн ехээр халуураа, — гэжэ харюусаба.

— hамаахаймнай Баргажан голой урда бэедэ ха юм. Теэд Баргажан голоо хайшан гэжэ энэ үерэй үедэ гараха юмши? — гэжэ гайхабаб.

— Баргажан голоо онгосоор гаталхаб. Түрүүшынхиеэ гатална бэшэб. Зай, баяртай! — гэжэ хэлээд, Дамба Сандибаевич саашаа гэшхэлээ бэлэй.

Дамба Сандибаевич hаял дүшэ наhатай боложо ябана. Энэмнай хүнэй бүхы наhанай хахадынь гэлсэнэбди. Тиимэhээ хүн бүхэн энэ наhандаа ямар нэгэ юумэ түйлаhан, бүтээhэн байха зэргэтэй гээшэ ааб даа. Энээн тухай поэт Борис Сыренов иигэжэ шүлэглэhэн байдаг:

Арюун хонгёо басагадта
Айдарлажа дуулая,
Дүшэ хүрэтэрөө
Дэлхэйдэ дурлая,
Дүүрыень абая,
Дундыень дүүргэе.
Дүшэ хүрэтэрөө,
Дүшэ хүрэтэрөө!

Дамба Сандибаевич Аюшиев энэ дүшэн наhан соогоо яhала ехэ юумэ хэhэн байна. Энэ нүхэрнай Ягдаг нютагта Аюшын Сандибын гэр бүлэдэ одхон хүбүүниинь боложо түрэhэн намтартай. Тэрэнэй эжы Димид Гомбоевна олон жэлэй туршада хонишоноор ажаллаhан байна. Димид Гомбоевна нүхэрэйнгээ сагhаа урид наhа бараашье hаань, табан үхибүүдээ хара багаhаань ажалша бэрхээр хүмүүжүүлhэн байна. Энэ гэр бүлын эгээн ехэ үри Розалия Сандибаевна мүнөө пенсидэ гаранхай. Энэ эхэнэрнай олон жэлэй туршада hаалишанаар ажаллаhан байна. Розалия Сандибаевна эрхим ажалайнгаа түлөө Буряадай АССР-эй габьяата малшанай нэрэ зэргэдэ, Ажалай Улаан тугай ордендо хүртэнхэй. Тиихэдэ Дамбын аха Даши Сандибаевич хүдөө ажахын техникум, hүүлдэнь институт дүүргэжэ, олон жэлэй туршада, түрэл совхоздоо ажаллаhан байна. Мүнөө Даши Сандибаевич арадай депутадуудай Дэрээнэй сомоной Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшээр хүдэлмэрилнэ. Тэдэнэй үшөө нэгэ эгэшэ Санжидма Сандибаевна олон жэлэй туршада нютагтаа наймаалагшаар, Дарима эгэшэнь совхоздоо ажаллана.

Дамба Сандибаевич 1967 ондо нютагайнгаа дунда hургуули дүүргэhэнэйнгээ hүүлээр түрэл совхоздоо хоёр жэлэй туршада ажаллаhан юм.

— Намайе эрдэмэй дээжэ болохо «а» үзэгтэ анхан түрүүн hургаhан багша Э. Н-Ц. Ширеторовае наhан заяандаашье мартагшагүйб, — гэжэ Дамба Сандибаевич намда хэлээ hэн.

Дамба Сандибаевич дунда hургуули дүүргэhэнэйнгээ hүүлээр хоёр жэлэй туршада Жэргэ, Гарааhан, Намаада луговодоор, харин Гааргын-Адагай hу hаалиин гүүртэдэ мал харууhалагшаар ажаллаа. Тэрэ үедэ нютагай хүн зон иигэжэ хэлсэгшэ бэлэй: «Энэ hубэлгэн ухаатай, даруу номгон зантай хүбүүн саашадаа номоо үзэхэ байгаа». Дамбада эдэ хоёр жэлнүүд миин лэ үнгэрөөгүй гээшэ ааб даа. Тэрэ сүлөө сагтаа ном дээрээ hууха, институдта орохо тухайгаа бодомжолхо. Иигэжэ Дамба Шэтын медицинскэ институдта hурахаяа мордоо бэлэй. Залуу хүбүүн дээдэ hургуули амжалтатайгаар дүүргэжэ, түрэл Хурамхаан нютагаа бусажа ерээд, эндээ ажаллажа эхилhэн байна. hүүлээрнь врач Д. С. Аюшиев Хурамхаанай районой эгээн холын, hая нээгдэhэн врачебнэ участогта врачаар эльгээгдээ бэлэй. Тиихэдэ санитарна машинашье үгы бэлэй. Эндэхи хүн зон Баргажан голой хоёр эрьеэр таража ажаhуудаг байгаа. Энээн дээрэhээ эмшэдэй үбшэлhэн хүнүүдтэ хүрэхэнь заримдаа хүшэршэг hэн. Тэрэ үедэ hая хүдэлмэрилхээ ерэhэн залуу врач Д. С. Аюшиевые «Восход» түхэлэй мотоцикл унанхай холын гүүртэ болон отаранuудаар ябахыень ходо хаража болохоор hэн. Дамба Сандибаевич түрэл Уланхаан нютагтаа тэбхэр табан жэлэй туршада врачаар ажаллаха зуураа хүн зониие элдэб үбшэнгүүдhээ hэргылхэ, үбшэнтэниие аргалха талаар ехэ оролдолго гаргаа. Иигэжэ врач эндэхи амбулаториингоо дэргэдэ шүдэ аргалха кабинет нээhэн байна. Залуу врачта түрүүшээр хүшэрхэн бэлэй. Хажуудань hургаал, зүбшөөл үгэхэ хүншье байгаагүй. Гансал өөртөө найдаха, бүхы асуудалнуудаа өөрөөл шиидхэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө Дамба Сандибаевич Алла hууринай участково больницада ахамад врачаар ажаллажа байнхай.

— Больницымнай материально-техническэ үндэhэ hуури тиимэшье hайн бэшэ. Больницын шэнэ байшан бариха саг тулажа ерээ. Бидэ жэл бүри больницынгаа байрануудта заhабарилга хэжэ, ехэ мүнгэ гаргашалнабди. Үнгэрhэн жэлдэ 1600 түхэригэй заhабарилга хээбди. Тиихэдэ юумэ угаадаг гэр заhабарилха, шэнэ амбаар бариха хэрэгтэй, — гэжэ Дамба Сандибаевич ажал хэрэгүүд тухайгаа хөөрэнэ.

Д. С. Аюшиев ажалhаа гадуур ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг заншалтай. Энэ нүхэрнай совхозой партийна организациин эрхим пропагандистнуудай нэгэн болоно. Иигэжэ Дамба Сандибаевич холын гүүртэ болон отаранууд дээгүүр ябахадаа, гол ажалайнгаа хажуугаар малшадай болон хонишодой урда элдэб темэнүүдээр лекцинүүдые уншадаг байна. Тиихэдэ тэрэ оло дахин нютагай Соведэй депутадаар hунгагдаа, 1984 ондо партиин гэшүүн болоо бэлэй.

Врач Дамба Сандибаевич Аюшиевэй ажал үндэрөөр сэгнэгдэнхэй. Тэрээндэ Буряадай АССР-эй габьяата врачай нэрэ зэргэ олгогдонхой. Энэ хүндэтэй нэрэ зэргэ тэрэнэй эрхим ажалые гэршэлнэ, шэнэ амжалтануудта урялна.

Г. РИНЧИНО.

Хурамхаан.

...СЛАВИИН ХҮНДЭМҮҮШЭ ГАЗАР ДЭЭРЭ

...хэлэбэ: Олохон станогууд болон түхеэрэлгэнүүдэй совет заводуудта хүдэлжэ байhандань, манай коллектив омогорходог. Энэ харилсаамнай хүгжөөгдэжэ байна. Гэбэшье бидэ түйлаhан амжалтаараа сэдьхэлээ хананагүйбди.

Уулзалга дээрэ М. С. Горбачев үгэ хэлэбэ. Тэрэ иигэжэ хэлэв: Манай партинууд болон арадуудай, хоёр ороной хүдэлмэришэн ангиин хани барисаан Югославиин газар дээрэ боложо байhан али бүхы уулзалгын эшэ үндэhэн болоно. Эгээл тиимэhээ манай харилсаанууд халуун дулаан мэдэрэлээр хүреэлэгдэнхэй юм. Совет хүнүүд — коммунистнууд болон партийнабэшэ хүнүүд, наhатайшуул болон залуушуул энэ хани барисаагаа хүндэлдэг юм гэжэ таанадые найдуулхые хүсэнэб. Тэдэниие сахин хамгаалхын тула тэдэ бүхы юумэ хэдэг байгаа, тэрэнэй бэхижүүлэгдэхын тула бүхы юумэ хэхэ юм. Энээндэ этигэн найдахыетнай хүсэнэб.

Таанад ажаллажа шададагта. Шэнэ ехэ амжалтануудые түйлахыетнай таанадта хүсэнэб. Москвагай, Минскын ба бусад олон хотонуудай предприятинуудта танай продукци үргэнөөр хэрэглэгдэдэг. Харилсаа холбоомнай ямар үргэн дэлисэтэй боложо байна гээшэб! Таанадташье, маанадташье ашатай туhатай гэжэ hананаб. Ушарынь гэхэдэ, гар гараа барисалдан, зэм зэмээ ниилүүлэн, урагшаа дабшалгын зорилгонуудые хамтаараа шиидхэхэ аргатай байнабди.

Манай харилсаанай үндэр дээдэ шатада гаргагдажа байhыень хөөрэлдөөнүүд, уулзалганууд батална. Үсэглэдэр бидэнэй хоорондо тон гүнзэгы удхатай хөөрэлдөөнүүд болоо, hанамжануудаа хэлсээбди, мэдээсэлнүүдые хээбди. Эдэ хөөрэлдөөнүүдээр сэдьхэлээ ханабабди. Хэгдэhэн юумэн манай арадуудта, оронуудта, социализмда ашатай туhатай, дэлхэй дээрэ hайн харилсаа холбоо тогтоохо зорилготой. Манай харилсаанай үргэдхэгдэхын, бэхижүүлэгдэхын, гүнзэгы удхатай болгогдохын, политическэ хөөрэлдөөнүүдтэшье, экономическа харилсаанда, эрдэм, соёлой холбоо барисаанда хабаатай байхынь тула үшөө ехэ юумэ хэхэ шухала.

Дэлхэй дээрэхи байдалые зүбшэн хэлсэлгэдэ, тэрэ тоодо ядерна зэбсэг усадхахын түлөө, бусад түхэлэй зэбсэг хэрэгсэлнүүдые — химическэ, юрын — хороохын түлөө арадуудай тэмсэлэй бэхижүүлэгдэхынь тула саашадаа ажал ябуулгануудаа хайшан гэжэ бэелүүлхэ ёhотой байhые зүбшэн хэлсэлгын үедэ ехэ сагаа зорюулбабди.

Хөөрэлдөөнүүдэй үрэ дүнгүүдээр сэдьхэлээ ханабабди. Эдэ бүгэдэ манай хараа бодолой үргэнөөр тудалдажа байhые харуулаа. Үнэн зүрхэнэй, хани барисаанай оршон байдалда үнгэрбэ. Энэ хадаа түрүүшын тоосоон болоно гэжэ хүлеэн абахыетнай гуйнаб. Совет делегаци, Югославиин хүтэлбэрилэгшэд гол юумэ бэелүүлээ — хани барисаагаа бэхижүүлхын, манай холбоо барисаае али бүхы талаарнь хүгжөөхын түлөө тэмсэдэг. Югославиин арадай, Советскэ Союзай арадай хүсэл эрмэлзэлые элирхэйлэн мэдүүлээбди.

Эндэ, үйлэдбэриин коллективтэ, экономическа харилсаан тухай хэдэн үгэ хэлэхые хүсэнэб. Мүнөө гансал худалдаа наймаагаар холо ошохогүйбди гэжэ хэлсэдэгбди. Коопераци хэрэгтэй, ажалай хубаарилгые таарамжатайгаар бэелүүлхэ, эрдэм-техникын харилсаа холбоо тогтоохо, харилсан ажаллаха хэрэгтэй. Имагтал иимэ замаар дабшахадаа, эршээ hулаpуулангүй, түрүү оронуудтай зэргэ ябаха байнабди.

Манай хубилган шэнэдхэлгэ хадаа бидэнэй шэлэhэн политика мүн. Тэрэ бидэнэртэ хэрэгтэй. Гэбэшье манайда бэелүүлэгдэжэ байhан хубилган шэнэдхэлгын мүн лэ бүхы дэлхэй дээрэ айхабтар ехэ удха шанартай байhыень ойлгонобди. Социалис оронуудай ханинарайнгаа урда, бүхы дэлхэйн ажалшадай урда харюусалгатай байhанаа мэдэрнэбди.

Гэдэргээ эрьехэ зам үгы. Бидэ халташье зогсохо ёhогүйбди. Бидэнэр нэгэл зам шэлээбди. Шата шатые дамжан гаталжа, шэлэhэн замаараа батаар, шууд сэхээр, найдамтайгаар дабшахабди. Энэ хадаа хубилган шэнэдхэлгэдэ, манай социалис обществые шэнэдхэлгэдэ манай обществын бүхы хүсэнүүдые — хүдэлмэришэн ангиин, таряашадай, интеллигенциин, залуушуулай, ветерануудай бүхы хүсэнүүдые — элсүүлэн хабаадуулхын тула общество дотор демократиие үргэдхэхэ зам болоно.

Демократизмын, нютагай ажалша коллективүүдэй эдэбхи үүсхэлые үргэнөөр хүгжөөлгын болон зүб политика бүридүүлдэг, техническэ ба ажахын политика бэелүүлдэг түбэй хоорондохи зүб харилсаае шэлэжэ олохо аргатай. Энэ мүн шухала удха шанартай байна. Юундэб гэхэдэ, хэрбээ Советскэ Союз шэнги ехэ гүрэндэ гаргагдаhан алдуунууд тон хохидолтой байдаг гээшэ. Эдэ алдуунуудые усадхан зайсуулха шухала.

Советскэ Союз хадаа олон арадуудай, 100 гаран үндэhэ яhатанай ажаhуудаг орон мүн. Энэ хадаа республиканууд, автономито областьнууд, национальна округууд болоно. Республика бүхэндэ национальна интеллигенци бии болоо, арад бүхэнэй нэрэ хүндэ бэхижүүлэгдээ. Республикануудай байдалые хараада абангүй, үндэhэ яhатан бүхэнэй, манай ороной үргэн дэлюун газар дайда дээрэ ажаhуудаг арад бүхэнэй аша туhые хараада абангүй, мүнөө нэгэшье асуудал шиидхэжэ шадахагүй байнабди. Энээн тухай мартахадамнай, бидэнэртэ hануулдаг гээшэ. Хубилган шэнэдхэлгын үедэ эдэ асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулнабди. Таанадта хэлэхые хүсэhэн юумэмни иимэл ха даа. Социалис оронуудай али бүхы харилсаае хүгжөөхын түлөө, бүхы шэглэлнүүдээр тэдэнэртэй холбоо барисаагаа бэхижүүлхын түлөө, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангахын түлөө бидэ тэмсэнэбди гэжэ нэмэжэ хэлэжэ болоно.

ТҮҮХЭТЭ ҮДЭРНҮҮД ТУХАЙ

ПРАГА. Чехословакиин Знеймо хотодо нээгдэhэн выставкэ «Илалтата февраль ба мүнөө үе саг» гэжэ нэрлэгдэнхэй. 1948 оной февраль hарада буржуазин хархис хүсэнүүдые чехословак ажалшадай бута сохижо, илалта түйлаhан түүхэтэ үдэрнүүд тухай, Чехословак арадай үнэн сэхэ хүбүүн, КПЧ-гэй, уласхоорондын коммунис ба хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша Клемент Готвальддо выставкын нэгэ бүлэг зорюулагданхай.

(ТАСС).

ТАСС — АПН
ХИЛЫН СААНАhАА

ЭЭЛЖЭЭТЭ УУЛЗАЛГА

ВЕНЭ. Европодо Атлантиhаа Уураал хүрэтэр зэбсэгтэ хүсэнүүдые, юрын буу зэбсэгүүдые хороохо тухай хөөрэлдөөнүүдэй мандат зохёохо талаар Варшавска Договорто, НАТО-да хабаададаг гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдэй зүбшэлэлгын хөөрэлдөөнүүдэй ээлжээтэ уулзалга Венэдэ болобо.

КОМИССИ БАЙГУУЛАГДАБА

ЖЕНЕВЭ. ООН-до туhалха нэгэдэлнүүдэй бүхэдэлхэйн федерациин гүйсэдхэхэ комитет (ВФАСООН) үргэн ехэ аюулгүй байдал хангаха талаар Нэгэдэмэл Нацинуудай Организациин үүргые шэнжэлхэ талаар ниитын комисси байгуулхые шиидхээ. Федерациин президент М. Стронгын дурадхаhанай ёhоор, дэлхэйн элдэб районуудай политическэ, эрдэмэй ба сэрэгэй 22 элитэ ехэ ажал ябуулагшад комиссиин бүридэлдэ ороhон байгаа. Тэдэнэр аюулгүй байдал болон дэлхэй дээрэ хүн түрэлтэнэй ажамидаралые хангахын аша туhада сэрэгэй, экономическа, экологическа асуудалнуудые, бүгэдэ ниитын аюулгүй байдал хангахын, эдэ зорилгонуудые бэелүүлхын тула ООН-ой болон тэрэнэй органуудай үүргые, хубитые дээшэлүүлхэ харгы замуудые хараалха байна. М. Стронг комиссиин түрүүлэгшэ-эмхидхэгшээр томилогдоо.

ВФАСООН-ой гүйсэдхэхэ комитедэй заседанида хабладагшад 1989 ондо Москвада болохо 32-дохи пленарна ассамблейдэ бэлэдхэлэй асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

ТУСХАЙ СЕССИ

НАЙРОБИ. Оршон тойронхи байгаалиин талаар ООН-ой программые эрхилэгшэдэй соведэй (ЮНЕП) нэгэдэхи тусхай сесси хүдэлмэреэ эхилбэ. 1990—1995 онуудта оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха талаар ООН-ой ажал ябуулгын гол шэглэлнүүдые тодорхойлhон документнүүдые зүбшэн хэлсэлгэ зүблэхэ зүйлдэ табигдаhан байгаа. «2000 он хүрэтэр, мүн саашанхи үедэ оршон тойронхи байгаалиие хамгаалгын хараа шэглэл» гэhэн материалнуудые, мүн элдэб районуудай болон гүрэнүүдэй аша туhые хараада абаха тухай комиссиин элидхэлые Брундтланд хэhэн байгаа.

Бусад социалис оронуудтай хамта Советскэ Союзай болон УССР-эй делегацинууд тогтууритай байдал ба байгаалиин аюулгүйе хангаха асуудалнуудые хэлсэнэ.

ЛЕЙПЦИГТЭХИ ЯАРМАГ

ЛЕЙПЦИГ. Уласхоорондын хабарай яармаг эндэ нээгдэбэ. Совет экспозици харагшадые ехэтэ hонирхуулна. Эсэгэ ороной электронно ба электротехническэ промышленностиин технологинуудые үргэнөөр харуулалга тэрэнэй онсо шэнжэ болоно. СССР-эй элдэб хотонуудай арба гаран предприяти өөhэдынгөө продукци табижа харуулна.

«Электронико — үндэhэн шухала технологи мүн» гэhэн уряатай совет павильон харагшадые ехэтэ hонирхуулна. Гадаадын худалдаа наймаанай нэгэдэлэй «Авиаэкспорт» гэhэн стендын дэргэдэ хүнүүд удаан саг соо зогсожо харана. Совет олохон граждан самоледуудай, тэрэ тоодо ИЛ-96 болон ТУ-204 самоледуудай модельнууд эндэ табигданхай. Дэлхэйн ба Европын чемпионадуудта совет пилодууд-спортсменүүдэй 21 алтан медальда хүртэhэн «СУ-26 М» түхэлэй спортивна самолет айлшадые ехэтэ hонирхуулна.

Программна жолоодолготой мүнөөнэй станогуудай табигдаhан ехэ бүлэг сугларагшадай анхарал татана.

АФГАНИСТАНАЙ — ПАКИСТАНАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨНҮҮД

Женевэ. ООН-ой Генеральна секретариин түлөөлэгшэ Диего Кордовесой хабаадалгатайгаар афганистанай-пакистанай хөөрэлдөөнүүд hэргээгдэбэ. Д. Кордовес Пакистанай болон Афганистанай делегацинуудай толгойлогшонор З. Нурани болон Абдул Вакильтай уулзаба.

Афганистанай - пакистанай хөөрэлдөөнүүд мартын 2-то эхилhэниинь мэдээжэ. Афганистандахи байдалые гуримшуулха тухай асуудалнууд тэрээн дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, тодорхой хэлсээнүүдые баталха тухай Афганистанай тала нэгэтэ бэшэ мэдүүлhэн байгаа.

ООН-ой КОМИССИИН СЕССИИН ДҮНГҮҮД

ГАВАНА. Кубын революци хүнэй эрхэнүүдые залан шууд, хэлбэришэгүйгөөр сахидаг юм гэжэ Кубын Коммунис партиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, республикын Гүрэнэй Соведэй ба Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Фидель Кастро мэдүүлбэ. Хүнэй эрхэнүүдэй талаар ООН-ой комиссиин Женевэдэ дүүрэhэн сесси дээрэ Холбоото Штадууд Латинин Американ оронуудые, мүн хүгжэжэ байгаа бусад гүрэнүүдые бүдүүлигээр хашаhан, харшалhан байгаа. Тиихэдээ Кубада эсэргүү тогтоол баталан абхуулхые оролдобо гэжэ тэрэ Кубын телевидениидэ интервью үгэхэдөө тэмдэглээ. Гэбэшье эдэ hэдэлгэнүүдынь буруу hүрэhэн байна юм.

Аха дүүнэр Сайснуудай нэрэмжэтэ искусство болон соёлой залуу хүдэлмэрилэгшэдэй нэгэдэлэй национальна соведэй Гаванада болоhон зүблөөн дээрэ Ф. Кастро үгэ хэлэхэдээ, ООН-ой комиссиин сессиин дүнгүүд хадаа «үнэн зүб байдалай ба hанамжаа нэгэдэлгын илалта» болоно гэжэ сэгнээ. Хүнэй эрхэнүүдэй талаар ООН-ой комиссиин түлөөлэгшэдые хүлеэн абахаар Кубын бэлэн байhые тэрэ баталба.

Дүтын Зүүн зүгэй оронуудай компартинуудай мэдүүлгэ

ДАМАСК. Булимтаран эзэмдэгдэhэн араб газар нютагуудта Израилиин гэмтэ ябуулганудые болюулха эрилтэтэйгээр Дундада далайн зүүн хубидахи, Дүтын Зүүн зүгэй ба Улаан далай шадархи коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинууд хандаба. Хуулита национальна эрхэнүүдээ, тэрэ тоодо бээе даhан байдалтай өөhэдын гүрэ... бэелүүлхын түлөө баатарлигаар тэмсэжэ байhан палестин арадай восстаниие дэмжэхэ уряатайгаар тэдэнэр тус районой болон бүхы дэлхэйн арадуудые уряалба.

Кэмп-Дэвидэй нюуса хэлсээнүүдэй шэнэ гурим болохо США-гай «Дүтын Зүүн зүгтэхи шэнэ үүсхэл» гэдэгтэ харюу сохилто үгэхэ шухала гэжэ документ соо хэлэгдэнэ.

1967 ондо булимтаран эзэмдэгдэhэн араб газар нютагууд дээрэhээ Израилиин сэрэгүүдые бүрин хүсэдөөр гаргаhанай, ООН-ой Аюулгүйн Соведэй саг үргэлжын табан гэшүүдэй, мүн хабаатай бүхы талануудай, тэрэ тоодо Израилиин ба палестин арадай ори ганса хуулита түлөөлэгшэ болохо Палестинные сүлөөлхэ эмхиин хабаадалгатайгаар «Дүтын Зүүн зүг тушаа бүрин эрхэтэ уласхоорондын конференци зарлаха үнэн зүб, эсэсэй шиидхэбэриин түлөө тэмсэл эдэбхижүүлхыень коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинууд тус районой арадуудые уряалба. Имагтал иимэ конференци бүгэдэндэ мэдэрэгдэhэн хилэнүүдые бүхы оронуудта лаб хангаха ёhотой гэжэ документ соо тэмдэглэгдэнэ.

...РТЫЕ ХУБИЛГАН ...ХЭЛГЫН АЛХАМУУД

...нүүд, үйлэ хэрэгүүд эрид бурууушаагдаhан байгаа. Энэ хүдэлмэриие ударидаха ёhотой олохон хүтэлбэрилэгшэд ажал хэрэгээ hайнаар эрхилжэ шаданагүй.

«Мүнөө хубилган шэнэдхэлгын эгээл орёо, харюусалгатай шатын оршоод байхада, общественэ революционно ёhоор хубилгаха талаар манай партиин хараалhан бодомжын ажабайдалда, олон миллион совет хүнүүдэй ажал ябуулгада нэбтэрүүлэгдэжэ байха үедэ, ажалшад болон тэдэнэй бүлын гэшүүдэй элүүрые хамгаалха хэрэгтэ физкультура ба спортын үүргые дээшэлүүлхын түлөө профсоюзуудай ВДФСО-гой физкультурын эмхинүүдэй харюусалга хэлбэришэгүйгөөр дээшэлжэ байна», — гэжэ элидхэл соо хэлэгдэнэ.

Физкультура ба спортые совет хүнүүдэй үдэр бүриин ажаhуудалда нэбтэрүүлхэ эмхидхэлэй бүхы хүдэлмэриие үндэhөөрнь хубилган шэнэдхэлгэдэ эдэбхитэйгээр хабаадахыень, ороной социально-экономическа хүгжэлтые хурдадхалгада тэдэнэй үүргэ дээшэлүүлхыень съезд Россин республиканска, хизаарай, областной, городской, районно соведүүдые, физкультурын коллективүүдые, спортын клубуудые уялгалба. Физкультура ба спортые эрхилхэ талаар ажалша, hурагша залуушуулай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые гүйсэд хангаха талаар ажалша коллективүүдтэ, hургуулинуудта бэелүүлэгдэжэ байhан бодото хүдэлмэри хадаа Россин Федерациин профсоюзуудай физкультурын эмхинүүдэй ажал ябуулгын гол шэглэл болохо байна гэжэ тэмдэглээ. Тиихэдээ нютаг нютагуудай эрхэ байдалые хараада абажа, партийна, совет, ажахын, профсоюзай ба комсомолой органуудтай, физкультура болон спортын комитедүүдтэй, ДОСААФ-тай, сэрэгэй комиссариадуудтай нягта холбоотойгоор физкультура болон элүүржүүлгын ниитэ спортын бүхы хүдэлмэриие ябуулха шухала.

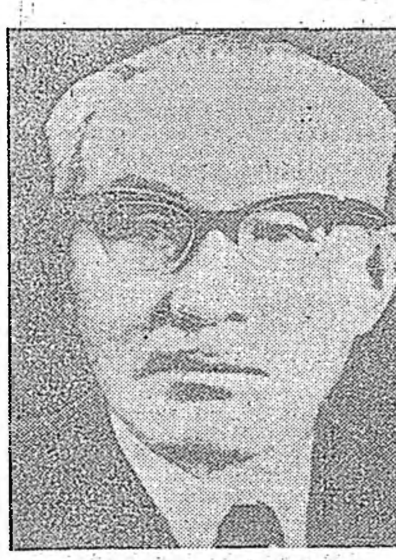
Профсоюзуудай ВДФСО-гой Россин республиканска соведэй шэнэ бүридэлые съезд hунгаба. Г. Шибаев тэрэнэй түрүүлэгшээр hунгагдаа.

ТАРИЛГАДА БЭЛЭН

СТАВРОПОЛЬ. Тарилгын хүдэлмэри эмхитэйгээр эхилхын тула эндэхи механизаторчууд сүм бэлэн болонхой. 14 мянга шахуу трактор бэлэн болгожо табигдаа. Түсэбөөр хараалагдаhанhаа хахад hараар урид тэдэниие заhабарижа дүүргээ юм. Сеялкэнүүд, хүрьhэ элдүүрилгын машинанууд бүри эртүүр заhагдаа hэн.

Эндэхи механизаторнууд заhабарилгын хүдэлмэриие тон богони болзорто хэхэ зэргэтэй болоо. Үнгэрhэн намартаа үргаса хуряалгын хүдэлмэри үнжэгайржа, техникэ урдынхиhаа hураггүй hүүлдэ мастерскойнуудта табигдаhан байгаа. Түрүүшүүлэй түйлалтануудта түшэглэдэг байhаниинь алдаhан сагаа хүсэлдүүлхэдэнь туhалаа. Жэшээнь, хизаарай агропромкомитет «Архангельский» совхоздо мастерскойнуудые ажахын тоосооной бригадна подрядта оруулха талаар түрүү дүй дүршэлэй ниитэ хизаарай hургуулиин хэшээлнүүдые эмхидхэhэн байна.

(ТАСС).

БАГША-СОЁЛШЫН ГАБЬЯА

ЖАЛСАН ЖАБОН Загарайн районой Үнэгэтэйн сельсоведэй (тэрэ үеын Хориин аймагай Доодо-Хүрбын сомоной Соведэй) Ангир гэжэ нютагта түрэhэн байгаа. Тэрэ 1920 оной апрель hараhаа 1921 оной октябрь болотор арадай-революционно армиин Үнэгэтэйн кавалерийскэ полкын сэрэгшээр Шэтэ, Сретенскын оршондо алба хэhэн юм. Удаань нютагаа бусажа, шэнээр тогтоогдожо байhан Совет засагай түрүүшын жэлнүүдhээ захалаад, шэнэ ажабайдал байгуулалсажа эхилээ. 1922 ондо Доодо-Хүрбын сомоной Соведэй гэшүүнээр hунгагдаад, 1923—1924 онуудай хугасаада түрүүлэгшээрнь ажаллаба.

Тэрэ үеын Хориин хошуунай мэдэлдэ байhан Яруунын районой Үльдэргэ нютагай улад зоной дурадхалаар тэндэхи Заха-Толгой гэжэ газарта (Хяагта-Хүндыдэ дүтэхэнэ) 1924 оной намар гурбан жэлэй hуралсалтай эхин шатын hургуули нээгдэhэн байгаа. Тэрэл оной ноябриин 1-дэ Хориин аймагай арадай гэгээрэлэй таhагые даагша нүхэр Шагжинай захиралтаар залуу багша Жалсан Жапович Жабон Үльдэргын шэнэ hургуулиие хүтэлбэрилхөөр, багшалхаар томилогдоhон юм. Тиигэжэ нүхэр Ж. Ж. Жабон дүрбэн жэл соо, 1928 оной намар болотор эндэ ажаллаhан намтартай.

Удаа дараалан Үльдэргэ нютагай шэнэ сагай шэнэ хүнүүдые эрдэм бэшэгтэ hургахаар, шэнэ ёhоной үзэл бодолтойгоор хүмүүжүүлхээр багшанар Ц. Раднаев, Т. Ламханов, Н. Козлов, Ч-Д. Доржиев, Д. Ширабон, Б. Цыренжапов болон бусад шударгы нүхэд эльгээгдэжэ, нютагай hургуулиин үндэhэ hуурие бэхижүүлhэн, нэрэ солыень үргэhэн байха.

— Үльдэргынгөө түрэл hургуулиие хододоо hайханаар дурсажа ябадагби. Илангаяа 1924 оной намарай hайхан саг минии ойндо айхабтар тодоор дурсагдана. Тиихэдэ би, үзэг бэшэг мэдэхэгүй, үзэглэлэй нюусые ойлгоогүй хүбүүн, Заха-Толгойнгоо шэнэ hургуулиин богоhо анха түрүүшынхиеэ алхажа ороhон хүм,— гэжэ Буряадай АССР-эй hургуулиин габьяата багша, мүнөө Эгэтэ нютагта ажаhуудаг Дандар Очирович Ширабон нэгэтэ хөөрөө агша hэн.— Маанадта тон анхаралтайгаар, энэрхыгээр хандадаг гуримтай Жалсан Жапович тэрэ үедэ гансааран багшалдаг бэлэй. hуралсалда, эрдэм мэдэсэдэ аргагүйл дуратайгаар, ханамжатайгаар, бидэнэй hонирхол татуулжа, хуушан монголоор hургадаг юм hэн. hургуулиингаа хэрэг ажалhаа гадна Жалсан Жапович Үльдэргэ нютагай улад зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри эдэбхитэйгээр ябуулдаг байгаа. Илангаяа агуу ехэ Ленин багшын үзэл сурталтай танилсуулдаг, шажан мүргэлэй хуурмаг эдиие элишэлhэн хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ, зоной hонирхол үргэдхэдэг, тиигэжэ нютагайхидай дунда тон хүндэтэй хүн болоhон юм. Бидэ багшыгаа ажал ябуулгые омогорхолтойгоор дэмжэн дагажа, ном hудартаа ханалгаяа хурсадхан hурадаг бэлэйбди. Тэрэ хубисхалта сагта түрэл Үльдэргэ нютагайнгаа түрүүшын hургуулиин шаби ябаhандаа, шэнэ ёhоной ажабайдалай эхиие үзэhэндөө жаргалтайб гэжэ hанагшаб,— гэжэ Дандар Очирович омогорхолтойгоор онсолон тэмдэглээ hэн.

Тэрэ сагта хаа хаанагүй, илангаяа хүдөө нютагта, гэгээрэл, соёл гэхэ мэтые дэлгэрүүлхэ үндэр үүргэтэй багша хүн хүндэтэйгөөр хүлеэгдэдэг байгаа. Жалсан Жапович Жабоншье Үльдэргэдэ 1926 онhоо, партиин гэшүүндэ абтаhан сагhаа захалжа, коммунис ёhоор эмхи байгуулха хэрэг эрхилhэн юм. Мүн нютагай наhатайшье зоной дунда үзэг бэшэг мэдэхэгүй ябадалтай тэмсэл үргэдхэhэн байгаа.

— Би 1928 оной намар Үльдэргэ нютаг ерэжэ, Заха-Толгойн эхин hургуулиие Жалсан Жаповичhаа халан абажа, хоёр жэл соо багшалаа hэм. Тэрэ үедэ 35-hаа 45 хүрэтэр тоотой үхибүүд эндэ hуража байгаа,— гэжэ 1927 онhоо партиин гэшүүн, тусхайта пенсионер Ц. Раднаев хэлэhэн байдаг.— 1929 ондо Үльдэргэдэ партийна эмхи байгуулагдажа, би тэрэнэй секретаряар hунгагдаhан хүм. Тиигээд лэ партийна эмхиин, нютагай сомоной Соведэй эдэбхеэр hургуулиин тусхай байшан бариха асуудал табигдаhан байгаа. Хэрбээ нютагай зоной өөhэдынгөө хүсөөр барилгын модо, шулуу бэлдэхэ байгаа hаань, гүйлтатнай бэелүүлэгдэхэ гэжэ партиин Яруунын айком болон гүйсэдком мэдүүлбэ. Энэ асуудал Зүүн ба Баруун-Үльдэргын улад зоной үргэн нийтэ суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, тэдэнэр барилгын материалнуудые бэлдэhэн юм. Отологдоhон модон үбэлэй үедэ Талын-Зуhаламда түрүүн буулгагдаhан аад, Ленинэй нэрэмжэтэ артелиин байгуулагдаhан ушарhаа Зүүн-Үльдэргэ абаашагдажа, тэрэл сагтаа Обоотын үбэрэй Молочхүндын адагhаа хюрөө, hүхын дүүн ханхинаа hэн. Тэрэ хадаа 1933 он ябажа байгаа...

Анхан Жалсан Жабоной даагаhан Үльдэргын hургуули 15 жэл үнгэрhэн хойно, 1939 ондо, долоон жэлэй болгогдоод, тэрэнэй түрүүшын директорээр нютагай багша Буда Номогонович Цыренжапов томилогдоhон байгаа.

Үнгэрhэн 64 жэлэй туршада Үльдэргын hургуулиие олон багшанар хүтэлбэрилөө. Гэбэшье 1949 онhоо 1970 он хүрэтэр, 21 жэлэй туршада энэ hургуулиин директорээр Социалис Ажалай Герой Ц. Н. Номтоев таhалгаряагүй хүдэлжэ гараа.

Жалсан Жабон 1928 оной намар Эгэтэ нютаг ерэжэ, тэндэхи «Улаан гэртэ» эхин hургуулиие даагшаар ажаллаба. Удаань залуу коммунист 1930 ондо Эгэтын-Адагта «Үнэн ажал», Хара-Шэбэртэдэ «Малшан», 1931 ондо Үльдэргын сомондо «Улаан-Харгааhата» гэhэн хүдөө артельнүүдые эдэбхитэйгээр эмхидхэлсэбэ. Мүн 1933 ондо Зүүн-Эгэтэдэ «Буряад-Монголой республикын 10 жэлэй ойн нэрэмжэтэ» ТОЗ байгуулалсаhаниинь мартагдашагүй hэн. Ушарынь хадаа тэрэ үедэ Эгэтын hургуулида багшалhан Ш. Шагдарон, Е. М. Болдонов, Г. Ц. Жамбалова гэгшэдтэй хамта Ж. Ж. Жабон тэндэхи сомон Зүблэлэй харьяата газар дээрэ эдэбхижэжэ байhан ангиин тэмсэлэй түрүү зэргэдэ ябажа гараа. Удаань Яруунын аймгүйсэдкомой политгэгээрэлэй инспекторээр хүдэлмэрилбэ.

Жалсан Жабон хизаар ороноо шэнжэлхэ республикынгаа музейдэ олон удаан жэлнүүдэй туршада директорэй орлогшоор, эрдэмэй hан жасыень даагшаар ажаллаа юм. Илангаяа буряад арадайнгаа урдын ажабайдалай хэрэглэмжын зүйлнүүдые өөрынгөө туhалагша П. Р. Гомбожаповтай хамта олохон нютагуудhаа суглуулжа согсолдог, бүридхэдэг hэн. Тиигэжэ тэдэнэй эдэбхеэр республикымнай хизаар ороноо шэнжэлхэ музейн баян жаса жэшээтэ hайн, нарин нягта байдалтай, хадагаламжатай болоhон байгаа. Энээн тухайнь РСФСР-эй Соёлой министерствын музейнүүдэй талаар инспекторэй акт соо. Мүн 1959 ондо Хабаровск хотодо үнгэргэгдэhэн зүблөөн дээрэ ороной музейнүүдэй захиргаанай начальник А. С. Хануковай элидхэл соо онсологдоо юм.

Дурсагдагша зүблөөнэй удаа жэшээтэ, hайн байгуулгатай, эмхидхэлтэй манай музейн жасые харахаяа, дүй дүршэлыень халан абахаяа Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй олон музейнүүдэй эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд Улаан-Үдэ ерээ бэлэй.

Хуушан монгол бэшэг тон hайнаар мэдэхэ байhан Жалсан Жапович музейн эрдэмэй жасын баян зүйлнүүдые нягта наринаар согсолжо барихынгаа хажуугаар түбэд болон хуушан монгол хэлэн дээрэ бэшэгдэhэн тон олон номуудые удха шанараарнь, түрэл түрэлөөрнь илгаруулжа, тусхай каталогуудые бүридхөөд, СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай эрдэмэй түбтэ дамжуулаа юм. Тэрээн соонь олдохоhоо шухаг эрдэм ухаанай, медицинын асуудалнуудые тайлбарилhан номууд олон.

Хэдэн арбаад мянган зүйлнүүдые хадагалжа байhан манай республикын музейн жасануудтай гансашье оронноймнай, бэшэ, мүн хилын саадахи гүрэнүүдэй эрдэмтэд ерэжэ танилсадаг, hонирхоhон асуудалнуудтаа сэнтэй харюунуудые абажа бусадаг байха. Тэдэнэр лэ Буряадай Эрмитаж байгуулмаар хоморой баян hан жасын музейдэ бии болгогдоhон тухай нэгэн дуугаар мэдүүлдэг. Эдэ бүгэдэнь музейн эрдэмэй hан жасые даагша байhан Ж. Ж. Жабоной сусашагүй эдэбхи үүсхэлтэ габьяа мүн.

Гадна хүлгөөтэ 1936 ондо Асагадай эмэй дасанда гон шухаг «Энэдхэг-түбэд эмшэлэлгын атласай» байhые Жалсан Жапович мэдэжэ, нарин нягтаар музейнгээ жасада асаржа хадагалhан габьяатай.

«Тэрэ Атлас 77 зураг-таблицануудhаа бүридэдэг. Энэ хадаа дүүрэн суглуулбаринь гэбэшье, манда хадагалагдажа байhан Атласай 62-дохи зурагайнь үгы байhан харамтай. Атласай дүүрэн суглуулбариин ямар гүрэндэ байhан тухай мүнөө дээрээ мэдэгдэнэгүй,— гэжэ Новосибирск хотын «Наука» хэблэлээр 1982 ондо гараhан «Энэдхэг-түбэд эмшэлэлгын ёhо гуримуудай уг эхиие шудалха талаар материалнууд» гэhэн согсолборидо бэшэhэн статья соогоо П. Б. Балданжапов hонин баримтануудые дурдана.— Калифорнийска университедэй дэргэдэхи Зүүн зүгэй библиотекэдэ дээрэ дурсагдагша Атласай 12 зурагай хадагалагдадаг тухай зарим хэблэлhээ мэдэгдэнэхэй. Гэбэшье тэдэнь мэдээжэ синолог, тибетолог Фердинанд Лессинг гэгшын 1947 ондо США-да асарhан Пекиндэхи буддын шажанай дасанда байдаг зурагуудай буулгабаринууд юм. 50-яад онуудай hүүл багаар тэдэ 12 зурагууд Баруун Германиин «Бауэр» гэжэ хэблэлдэ Чикагска университедэй (США) медицинын түүхын багша Ильза Вейт гэгшын урид хэлэгдэхэ үгэтэйгөөр хэблэгдэhэн байгаа. Мүн лэ тэдэ зурагууд 60-аад онуудай hүүл тээ Парижай университедэй медицинын факультедэй профессор Пьер Хурар гэгшын бэшэгтэйгээр Парижда хэблэгдэhэн байна. Дурсагдагша хоёр хэблэлэй урид хэлэгдэхэ үгэ соо Ф. Лессинг Пекиндэхи бүхы гар зурагуудые буулгаhан байгаа гү — мэдэгдэнэгүй».

Жалсан Жаповичай оролдолгоор анхан гүрэн түрынгөө мэдэлдэ дамжуулагдаhан тэрэ Атлас мүнөө үедэ совет медицинын эрдэмтэдээр хүн түрэлтэнэй аша туhада шэнжэлэгдэжэ, шудалагдажа байнхай.

Түрэл арадайнгаа түүхын шэнэ үе шата нээлсэжэ, соёл-гэгээрэлэй хэрэгтэ шуналтай ябаhан Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Жалсан Жапович Жабон 1970 ондо наhанhаа нүгшэтэрөө хизаар ороноо шэнжэлхэ республикынгаа музейн hан жасын ахамад сахигша байhан юм. Тэрэнэй аша габьяае манай республикын засагай дээдын зургаанууд болоод СССР-эй Соёлой министерство үндэрөөр сэгнэhэн байдаг.

Б. ЖАНЧИПОВ.

ХЭБЛЭЛ ЗАХИЛГЫН ШЭНЭ

Хубилган шэнэдхэлгын үедэ хэблэлэй нэрэ хүндэ, алдар суу улам бүри дээшэлжэ байнхай. Мүнөө манай республикын бүлэ бүхэндэ таhалгаряагүй гарадаг 6 газетэ, журнал хүртэнэ. 1988 ондо захил хэгдэhэн газетэ, журналнуудай нийтэ тоо 1.633.670 хэhэгтэ хүрөө. 1000 хүндэ хүртэсэнь 1586 хэhэгтэ хүрөө. 1987 ондо 1444 хэhэг хүртэдэг байгаа.

«Союзпечать» агентствын, почтын хүдэлмэрилэгшэд, hайн дураараа хэблэл тараагшад партийна органуудай, редакцинуудай саг үргэлжын туhаламжаар захил хэдэг хүн бүхэндэ нүлөө үзүүлхые оролдоно. Энээнэй ашаар уншагшад хэблэлээр бүри ехээр hонирходог боложо байна. Хэрбээ 1987 ондо республикымнай хүн зон 1.483.300 хэhэг газетэ, журнал захидаг байгаа hаа, 1988 ондо хэhэгэйнь тоо 1.633.670-да хүрөө гэжэ үшөө дахин hануулая.

Ажалшадые коммунис ёhоор хүмүүжүүлгэдэ, тэдэнэй мэргэжэл шадабари дээшэлүүлгэдэ, үйлэдбэриин даабаринуудые бэелүүлгэдэ хэблэлэй дүүргэдэг үүргые hайн ойлгодог партийна организацинуудта газетэ, журналнуудые тараалгын түлөө харюусадаг зониие анхаралтайгаар шэлэн табидаг байха юм.

hайн дураараа хэблэл тараагшадай олон жэл соо хүдэлжэ, дүй дүршэлтэй болоhон газарта хэблэл захиха хүдэлмэри hайнаар эмхидхэгдэнэ гэжэ бидэ олон жэл соо ажаглажа, тобшолхо байнабди.

Хэблэл тараагшадай hуралсалда саг үргэлжын анхарал хандуулагдадаг. Партийна организацинуудай секретарьнартай, hайн дураараа хэблэл тараагшадтай бидэ зүблөөнүүдые үнгэргэдэгбди. Захил абалгын кампани тухай хүн зондо дуулгаха хэрэгтэ олон хэhэгтэй, нютагай газетэнүүд, телевидени, радио элсүүлэгдэдэг.

Гэбэшье хэблэлээр хүн зониие бүри hайнаар хангахын тула бүхы арга нөөсэнүүд хэрэглэгдэнэгүй. Энэ талаар хэдэн шалтагаан байха. Тэдэнэй нэгэниинь гэхэдэ, хэблэл тараагшадай дунда жэл бүри шэнэ хүнүүд олоор ерэжэ хүдэлнэ. Тэдэнэр ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулха дүршэлгүй гү, али гол ажалhаа hамшаха аргагүй дээрэhээ захил хэхэеэ hанаhан хүн бүхэндэ хүрэжэ биранагүй.

Минии hанахада, хэблэлэй эмхи зургаанууд, редакцинууд газетэ, журналнуудые тараахын тула бүри ехэ оролдолго гаргаха ёhотой. Тодорхойлбол, хэблэл захилгын үедэ газетын түлөөлэгшэд тоо нэмээхын тула «Союзпечатиин» хүдэлмэрилэгшэдые, хэблэл тараагшадые «хашаха», баалаха бэшэ, харин өөhэдынгөө газетэ тухай hонирхолтой тайлбари бэлдэжэ, саг соонь газетэнүүдтэ толилхо, уншагшадтаа ходо уулзаха ёhотой.

Нютагай хэблэлдэ захил хэлгэ, тараалга бидэниие hанаата болгоно. Буряад хэлэн дээрэ гарадаг хэблэлые тус тус район, предприяти, эмхи зургаануудта, hургуули, институдуудта хэды хэhэгээр захидагые согсолhон тайлбари, шэнжэлэлтэй материалнууд нютагай газетэ, журналнуудта даншье hаа үсөөноор гаргагдана. «Буряад үнэн», «Буряадай залуушуул» газетэнүүдэй, «Байгал», «Хараасгай» журналнуудай редакцинууд буряад хэлэн дээрэ гарадаг хэблэл тараалгые шэнжэлжэ, «Буряад үнэнэй», «Буряадай залуушуулай», буряад хэлэн дээрэ гарадаг «Байгал» журналай хэhэгэй тоо жэлhээ жэлдэ юундэ доошолхоёо hананаб гэжэ байhан соонь харуулха аргатай бшуу.

Жэшээнь, буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэдэг «Буряадай залуушуул» газетые Бэшүүрэй районой оройдоол 4 хүн, Баргажанай районой 7 хүн, Загарайн районой 12 хүн захижа уншана.

1988 ондо захил абалгын гурим хубилаа гэбэл, бүри мүнөөнhөө 1989 ондо гаража зарим газетэ, журналнуудта захил хэжэ болохо ха юм. «Союзпечатиин», хэлхээ холбооной бүхы отделенинүүдтэ, предприятинуудай hайн дураараа хэблэл тараагшадта совет газетэнүүдтэ, партийна журналнуудта, мүн хилын саанахи газетэ, журналнуудта (хизаарлалтатайнуудhаань гадна), нютагаймнай «Правда Бурятии», «Буряад үнэн», «Буряадай залуушуул» газетэнүүдтэ, «Байгал» журналда 1989 оной захил хэжэ болохо.

Совет, хилын саанахи хизаарлагдаhан бусад журналнуудта, эрдэм-техникын мэдээсэлэй органуудта, «Огонек», «Дружба народов», «Сельская молодёжь» журналнуудай хабсаргалтануудта захил 1988 оной августын 1-hээ абтажа захалха. Мүн «Аргументы и факты» бюллетеньдэ 1988 оной августын 1-hээ партийна болон үзэл сурталай эдэбхитэдhээ захил абтаха болоно.

КПСС-эй ЦК-гай «Плакат» хэблэлээр 1989 ондо ямар зүйлнүүд гарахаб гэжэ бүри мүнөөнhөө мэдээтэй hэн туладань, тэрэнэй түсэбүүдтэй «Союзпечатиин» агентство, отделенинүүдтэ танилсаха арга бии.

Захил абалгын шэнэ гуримда оролго 1989 оной газетэ,

ҮБЭЛНАЙ, БАЯРТАЙ!

Республикын ипподромой алишье талада хүн зон олоороо сугларжа, шэмэрүүн хүйтэн үбэлые үдэшэлгэдэ зорюулhан заншалта hайндэрые үнгэргэбэ. Улаан-Үдэ хотын ажалшадай амардаг, сэнгэдэг паркын, ипподромой хүдэлмэрилэгшэд энэ hайндэрые эмхидхээ.

...Үдэрэй 12 сагта ирагуу хүгжэм ипподромой талмай дүүрэн зэдэлжэ, моридой байра тээhээ эмниг моридто мордоhон үльгэр туужын геройнууд урилдаанай харгы дээрэ гаража, сугларагшадай, илангаяа үхибүүдэй дунда шаг шууяатай болоно. Ипподромой ендэр дээрэ «Лотос» ансамблиин артистнууд гаранхай, хатар наадаяа гүйсэдхэнэ. Хатаршадай дунда Буряадай басаган (тус ансамблиин артистка Людмила Овчинникова) бии боложо, сугларагшадые hайндэрөөр амаршалаад, Жабар үбгэн Саhан хүүхэн хоёрые наадандаа ерэхыень урина. Дахинаа хүгжэм зэдэлжэ, «хүндэтэ айлшад» мори шарга дээрэ hуунхай, үльгэр туужын геройнуудта үдэшүүлhээр ендэр дээрэ гаража, сугларагшадые амаршална. Жабар үбгэн, Саhан хүүхэн хоёрой ролиие соёл-гэгээрэлэй училищиин багшанар Н. С. Левашов, Т. Ю. Сартакова гэгшэд гүйсэдхэhэн байгаа. Тэдэнэй hүүлээр Хабар айлшаар уригдажа бууба. Жабар үбгэн Саhан хүүхэн хоёр дулаанай хаhын ерэhэн тухай үреэлэй үгэнүүдые хабартаа хэлэн, эстафетэеэ дамжуулна.

Нэрээшье энэ үдэр Улаан-Үдэдэ, илангаяа ипподром шадар шанга жабартай байжа, үдэшүүлhэн үбэлнай hүүлшынгээ хии бараа бэлэглээ гэжэ hанахаар hэн. Гэбэшье, ехээр hонирхоhон багашуул аргагүй хүхилдэнэ, баясана.

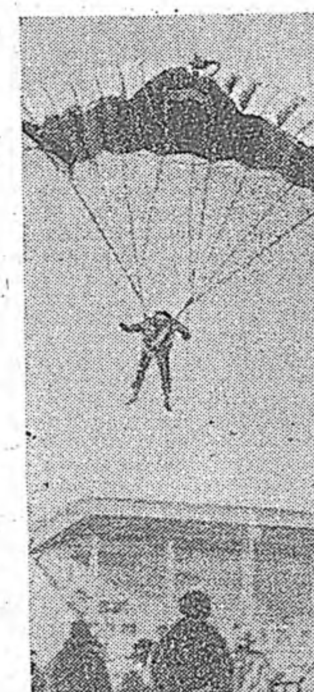
— Хабарай урин дулаан Наранай элшэ туяа намайетнай хайлуулханъ, хахасаха сагни ерэбэл даа,—гэжэ ендэртэ гараhан Үбэл түүрэнэ. Энэ hамбаандань баг үмдэhэн үльгэрэй геройнууд хатар наадажа, дуу, хүгжэм холо ойгуур зэдэлнэ. Иигэжэ Үбэл Хабар хоёр уулзажа, зугаа дээрэ баяр нэмэнэ.

— Зай, Хабар, шинии хаhа орожо ерэбэ гээшэ. Ёhоор заншалаар, дуран соогоо заабарилан, хабарайнгаа тарилга хаhа саг соонь үнгэргэжэ, үбhэ ногоо, сэсэг набшаяа элбэг дэлбэгээр ургуулжа, таряашад, малшадаа баясуулхыешни хүсэнэб! — гэжэ Үбэлэй үреэхэдэнь, хүгжэм зэдэлжэ, сугларагшадай альга ташалган нэрьенэ. Энээнэй удаа сугларагшад амтатай эдеэгээр, блиныгээр хүндэлүүлнэ.

Забайкалиин шэмэрүүн хүйтэн үбэлые үдэшэлгын баяр ёhололой hайндэртэ ерэhэн хотын предприятинуудай ансамбльнууд ёhотойл уран бэлигээ сугларагшадта харуулжа, тэдэнэй зүгhөө hайшаал, магтаалда хүртэхэ ёhоороо хүртэнэ. Эдэнэрэй дундаhаа «Аттракцион» гэhэн дуу, хүгжэмэй, «Забайкалиин шэмээшэгүүдэй хоор», авиационно, локомотив-вагон заhабарилгын заводуудай, хүдөө ажахын институдай «Алтан булаг», техническэ мэргэжэлэй училищиин «Сибирские узоры» болон бусад хойно хойноhоо hубарилдан ендэртэ гаража дуу, хүгжэмөө зэдэлүүлээ. Харин ипподромой трибунын захаар эмхидхэгдэhэн буфет, киоскнуудта хотын эдеэ хоолой предприятинуудай түлөөлэгшэд айлшаар ерэгшэдые халуун сай, кофи, амтатай эдеэ хоолоор хүндэлбэ.

... Манай Байгал шадарай бордоhо саhаар, hалхи шуургаар элбэг Үбэлые үдэшэлгэ иигэжэ эмхи гуримтайгаар, хэдышье хүйтэн, жабартай байгаашье hаань, олон зоной хабаадалгатайгаар, хүхюун сэнгэлигээр үнгэрбэ.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Ёхорой дуунууд ханхинана; 2. Үльгэр, туужын баатарнууд; 3. Парашюдаар hүрэлгэ.

Авторай фото.

ЭРХИМҮҮДЭЙ ТОО

Хүнгэн атлетикын урилдаагаар РСФСР-эй түрүү hуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Нальчик хотодо болобо. Эндэ Буряадай урилдаашад амжалта туйлаа. 10 жэлэй забhарлалгын hүүлээр манай атледүүд хоёрдохи бүлэгтэ командаараа илажа гараба. Тиигэжэ ерэхэ жэлдэ манай республикын хүнгэн атледүүд нэгэдэхи бүлэгтэ эрхим түрүү 12 область, хизаар болон автономито республиканууудай суглуулагдамал командануудай дунда мүрысэхэ эрхэдэ хүртөө.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй Олимпиадада бэлэдхэлэй Буряадай түбэй түлөөлэгшэ, багшанарай институдай студентка, спортын мастер Татьяна Маслова залуушуулай дунда 5000 метрэй зайда урилдахадаа илажа, РСФСР-эй чемпионка болобо. Тус бүлгэмэй атлет спортын мастер Наталья

ПРАВДА БУРЯТИИ

★ М. С. Горбачевой Югославиин Социалис Федеративна Республика ошоод байhан тухай:

★ Совет-югослав хөөрэлдөөнүүд.

★ Совет арадта гүнзэгы талархалаа мэдүүлнэ.

★ «Югославиин хүндэмүүшэ газар дээрэ».

★ Республикын партийнэ-ажахын эдэбхитэдэй суглаанай тоосоон.

★ Нийтэ нэгэн полит-үдэрые угтуулан. «Хубилган шэнэдхэлгын үзэл сурталые батадхан».

★ «Тоо, баримтанууд hанаа зобооно».

★ Хилын саанаhаа абтаhан тобшо мэдээсэлнүүд.

★ Искусство: хүгжэлтын асуудалнууд. «Эртэ урда сагай хүгжэмэй угалзанууд».

★ «Хилын саана туристска аяншалга хэхэ гэбэл» — хөөрэлдөөн.

★ Спортын hонин.

★ Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«120 минута». 9.35—Футбол. Кубогуудта хүртэгшэдэй кубок. «Динамо» (Минск)—«Мехелен» (Бельги). 11.30—Дэлхэйн арадуудай уран бэлиг. Индиин эхэнэрнүүд. 12.25—«Ан амитадай аймагта». 13.25—Коряк арадай хатарай «Мэнго» гэhэн үндэhэн ансамблиин концерт. 14.00—Шэнэ hонин (14.10 хүрэтэр). 16.30—Шэнэ hонин. 16.40—Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 16.50—«Эрдэм ухаанай ба ажалай холбоон». 17.10—В. А. Моцартын дуунууд. 18.00—Экономическа эрдэм мэдэсын үндэhэ hуури. 18.40—«...16 хүрэтэр ба тэрээнhээ дээшэ наhатайшуулда». 19.30—РСДРП-гэй нэгэдэхи съездын 90 жэлэй ойдо. **Улаан-Үдэ.** 20.00 — «Нюусануудай нуур — таабаринуудай далай»—киноочерк. 20.20 — Байгал. **Москва.** 20.45—«Мүнөөдэр —түби дэлхэй дээрэ». 21.00—Союзуудай байшангай Колонно залда хүгжэмтэ коллективүүдэй концерт. 22.00 — Время. 22.35 — Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 22.45—Союзуудай байшангай Колонно залда хүгжэмтэ коллективүүдэй концертын үргэлжэлэл. 23.55—«Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ». 00.05—Баримтата фильм.

ХОЕРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. hуралсалай программа. 9.15—Эрдэм-дэлгэрүүлгын фильм. 9.35, 10.35 — Юрэнхы биологи. 10-дахи класс. 10.05, 12.05—Испан хэлэн. 11.05 — СПТУ-гай hурагшадта. Түүхэ. 11.35, 12.35 — Гэр бүлын ажабайдалай ёhо заншалнууд. 13.05 —«Поезд на Кралево»—уран hайханай фильм. 14.20—«Хото городууд ба он жэлнүүд»—баримтата фильмүүд. 14.55—Шэнэ hонин. 15.05—«Совесть»—уран hайханай фильм. 4-дэхи сери. **Улаан-Үдэ.** 17.25 — Соносхолнууд. 17.35—«Социалис оронууд». Болгари (буряадаар). 17.50 — «Хүгжэмтэ уулзалганууд». Буряадай Гүрэнэй филармониин 50 жэлэй ойдо. 18.40 — Шахтернуудай ба барилгашадай Гусиноозерск хотодо сүлөө саг хайшан гэжэ hонирхолтойгоор эмхидхэхэб? 19.10 — «Коммунистнууд ба хубилган шэнэдхэлгэ». КПСС-эй Октябрьска райкомой нэгэдэхи секретарь И. А. Антакшинова дамжуулгада хабаадаха. 19.50 — «Зүүн Сибирь» — киножурнал. **Москва.** 20.00—Футбол. Кубогуудта хүртэгшэдэй кубок. «Динамо» (Минск)—«Мехелен» (Бельги). **Улаан-Үдэ.** 20.45 — Уласхоорондын шэнжэлэл (буряадаар). **Москва.** 21.00—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 21.15 — «Британитай уулзалга». «Москва—Манчестер» гэhэн теле-хүүргэ. 22.00—Время. 22.35 —Хубилган шэнэдхэлгын прожектор. 22.45—«За белой дверью»—баримтата фильм. Шарха үбшэнэй хирургидахи шэнэ шэглэл тухай.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: индекс 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор —2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат—2-66-76; отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства —2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95, собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, п. Кырен — 91-7-18, Северобайкальск—35-73, п. Хоринск—55-6-99.

Республиканская типография [...]ственного комитета Бурятской [...] делам издательств, полиграфи[...] ной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ле[...] Н-04461. Заказ № 64. Индекс [...]